

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 28 MEI 1941

No. 1323

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans, P. Lieftinck, N. J. Polak, J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-IV
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk
is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht,
franco p. p. in Nederland f 21*.— per jaar. Buitenland en
koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk
nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van
elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en
leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen
het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere
publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's
f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

BERICHT.

In verband met de a.s. feestdagen zal het volgende num-
mer een dag later verschijnen.

INHOUD:

	Pag.
De tweede fase in de huidige prijspolitiek door G. Brouwers	332
Oorlogsmolestrisico door P. C. Gruys	337
De contractie van het spaarbankbedrijf in 1940 door C. Goedhart	341
Aanteekeningen.	
De suikervoorziening van het Europeesche continent	343
Ingezonden stukken.	
Verdeeling van winsten tusschen aandeelhouders en tantiëmistten, door Mr. H. F. van Leeuwen, met Naschrift van J. H. M. Meijerink	344
Boekbesprekingen.	
Prof. Dr. H. N. Ter Veen: Problemen der samen- voeging van Zaangemeenten, bespr. door Dr. D. Simons	344
J. Huizinga: Sociografie van Medemblik. Chr. Plomp: Sociografie van Urk	345
Overheidsmaatregelen op econo- misch gebied.....	345
Statistieken.	
Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten ..	345—346

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Kort geleden hebben wij reeds melding gemaakt van het feit, dat de agent van de schatkist uitermate terughoudend was bij de afgifte van schatkistpapier, en meermalen de afgifte reeds tijdelijk had stopgezet. In verband daarmee werd dan ook verwacht, dat eerlang de discontotarieven, die bij de onderhandsche plaatsing golden, zouden worden verlaagd. Met ingang van 23 Mei is zulks inderdaad geschied. Wij brengen in dat verband in herinnering, dat laatstelijk op 27 Februari jl. een verlaging van de discontobasis werd doorgevoerd. Voor de termijnen van drie tot en met zeven maanden is het disconto thans met 3/16 pCt., voor het achtmaandspapier met 1/4 pCt., voor het negen- tot en met elfmaandspapier met 5/16 pCt., en voor het jaarspapier met 1/4 pCt. verlaagd. Het tarief voor het driemaandspapier bedraagt nu 17/8 pCt., dat voor het jaarspapier 23/4 pCt. Blijkbaar heeft men de verruiming van de geldmarkt, die spreekt uit de vermindering van het bedrag aan rechtstreeks bij de centrale bank ondergebracht schatkistpapier, ook in de tarieven tot uitdrukking willen brengen. Ook de weekstaat per 26 Mei van de Centrale Bank geeft weer een scherpe daling van het rechtstreeksch ondergebracht schatkistpapier te zien, nl. met f 33 miljoen tegen een daling van f 48 miljoen de vorige week. Hoewel de verlaging van het disconto scherper was dan men algemeen had verwacht, moet de animo van de markt om schatkistpapier op te nemen, dus vrij groot zijn geweest. Dit blijkt ook uit den staat van de kaspositie van het Rijk per 23 Mei den dag van de discontoverlaging. De uitstaande schatkistpromessen van het Rijk bedroegen toen f 1343 miljoen tegen f 1318 miljoen op 15 Mei. Hiervan was rechtstreeksch bij de bank ondergebracht f 145 resp. f 201 miljoen. De laatste post is dus gedaald met f 56 miljoen, de eerste gestegen met f 25 miljoen; een totaal verschil derhalve van f 81 miljoen, welk bedrag elders dan bij de centrale bank moet geplaatst zijn. Aan den anderen kant heeft het Rijk een beroep gedaan op de Bank door het rentelooze voorschot ad f 15 miljoen op te nemen.

Uit den jongsten weekstaat valt voorts nog af te leiden dat „diverse rekeningen” zijn gestegen met f 16 miljoen tot f 212 miljoen en buitenlandsche wissels met f 3 miljoen tot f 202 miljoen.

De obligatiemarkt heeft over het geheel genomen niet veel verandering vertoond. Bij voortdoring bleef de stemming voor de 4 pCt. Nederland 1941 gunstig, zoodat deze leening de week besloot op een koers van 98 3/4 pCt. De omzetten in deze obligatiën waren vrij omvangrijk. Trouwens ook in andere, minder courante soorten gingen af en toe belangrijke posten om. De grootere geldgevers blijven met terughouding opereeren in verband met de verwachtingen inzake een nieuwe staatsleening, maar de markt is toch niet geheel verlaten.

De aandelenmarkt was over het algemeen gedrukt. De onzekerheid inzake den invloed van nieuwe fiscale maatregelen op de voor uitkeering overblijvende winsten, maar vooral de mogelijkheid van dividendbeperking of discrimineerende belastingen op hooge uitkeeringen oefenden een zwaren druk uit op de meeste koersen, waarbij de hooggenoteerde waarden aan de spits gingen. Fondsen als Kon. Ned. Zoutindustrie, Ned. Kabel, Meellabrieken der Ned. Bakkerijen, jKondor, Hollandsche Beton en dergelijke „zware” papieren hadden het meest onder aanbod te lijden.

DE TWEDE FASE IN DE HUIDIGE PRIJSPOLITIEK.

Nadat wij in ons vorig artikel ¹⁾ een overzicht gaven van de maatregelen, die voor Mei 1940 werden getroffen, en de situatie beschreven, die aan het eind van de eerste fase was ontstaan, volgt thans een uiteenzetting over den verderen ontwikkelingsgang.

Den 10en Mei werd een algemeene prijsstop afgekondigd, volgens welken de prijzen van roerende goederen en diensten niet mochten worden verhoogd. Op 17 Mei kondigde de Deutsche Opperbevelhebber een stop van analoge strekking af, die een uitzonderingsmogelijkheid open liet, waarvan gebruik kon worden gemaakt door de plaatselijke militaire Commandanten.

De Prijzenbeschikking 1940 No. 1.

Het was duidelijk, dat deze stop slechts als tijdelijk was bedoeld, teneinde acute moeilijkheden na de bezetting te voorkomen. Kort na dien tijd, toen het Deutsche civiele bestuur was opgetreden, werd dan ook door de Nederlandsche administratie een nieuwe regeling afgekondigd: de Prijzenbeschikking 1940 No. 1 van 11 Juli, die de prijzen nu niet meer als noodmaatregel, doch als principieel uitgangspunt vastlegde op het peil van 9 Mei 1940.

Daarmede trad een nieuwe fase in de Nederlandsche prijs-politiek in. Behalve dat de formeele gedaante van deze politiek zich wijzigde, onderging ook de prijsbeweging zelf een fundamentele verandering. Door de plotseling versterkte economische gebondenheid van Nederland aan het Deutsche Rijk was het immers onvermijdelijk, dat het hoogere Deutsche prijsniveau een belangrijken invloed op het Nederlandsche prijspeil ging uitoefenen. Alvorens de nu volgende ontwikkeling weer te geven, zullen wij daarom eerst een korte vergelijking maken tusschen de ontwikkeling van de Deutsche en de Nederlandsche prijspolitiek, aangezien het verschil tusschen deze beide mede een verklaring vormt voor het prijsverloop, hetwelk zich in de tweede helft van 1940 ging voordoen.

De Deutsche economische ontwikkeling in de dertiger jaren was vrijwel tegengesteld geweest aan die in Nederland gedurende dezelfde tijdsperiode. In Duitsland immers begon reeds enkele jaren na de crisis van 1929 een opgaande conjunctuur, die zich duidelijk weerspiegelde in de prijsbeweging. De Deutsche Regeering, gedachtig aan de gebeurtenissen in de twintiger jaren — de destijds begonnen politiek van prijsbeheersching was in feite nimmer geheel gestaakt — trof spoedig maatregelen om de ontwikkeling van een „Preiskonjunktur“ te voorkomen.

Met den prijsstop van October 1936 trad deze politiek intusschen eerst in haar definitieve stadium. Deze prijsstop kwam op een moment, waarop de conjunctuur zich reeds geruimen tijd in opgaande richting bewoog en de prijzen zich op een daarmede overeenstemmend rendabel peil bevonden. Spanningen waren dus in het algemeen afwezig, dit in tegenstelling tot de situatie op het tijdstip van de inwerkingtreding van de Pijnsopdrivings- en hamsterwet hier te lande. In de daarop volgende jaren ontwikkelde zich in Duitsland een volledig uitgebouwd systeem van prijsbeheersching, hetwelk de prijsbeweging op bevredigende wijze in bedwang hield. Uit den aard der zaak stuitte men in Duitsland in allerlei opzichten op dezelfde problemen, waarmede men hier te lande bij de uitwerking van de prijspolitiek te kampen had. Ook daar bleken bepaalde artikelengroepen door de variatie in de productie bijzondere calculatieregelingen noodig te hebben om zonder onnoodige stroefheid in de hand te kunnen worden gehouden. Evenals in Nederland betrof dit in de allereerste plaats de textielindustrie en de schoen- en lederindustrie. Gezien

¹⁾ „De eerste fase in de huidige prijspolitiek“ in E.-S.B. van 21 Mei jl.

de veel grootere geleidelijkheid in de prijsontwikkeling bleek de formeele prijsstop evenwel zeer goed te handhaven, al werden in den loop der jaren uiteraard veel bijzondere maatregelen op dit gebied getroffen.

De Nederlandsche ontwikkeling was hieraan, zooals wij reeds opmerkten, geheel tegengesteld. Zooals bekend, zette de depressie hier te lande tot ver in de dertiger jaren door en ook hier was de prijsbeweging uiteraard daaraan analoog. Het gevolg hiervan was, dat wij ons ook bij het begin van den oorlog nog op een vrij laag prijsniveau bevonden. De toen volgende ontwikkeling was dan ook niet, zooals in Duitsland, geleidelijk, doch sprongsgewijze ten gevolge van de plotseling zich voordoende stijging der kostenfactoren. Een formeele prijsstop was daarom zeer moeilijk toe te passen en het belang van den consument kwam gelukkigerwijze door het verloop van de aanbodsituatie niet zoozeer in het gedrang, dat hiertoe aanstonds moest worden overgegaan. Zooals wij reeds zagen, kwam deze situatie echter wel steeds meer naderbij. De bezetting forceerde tenslotte de ontwikkeling. De daardoor plotseling sterk gewijzigde omstandigheden deden weer een prijsgolf verwachten, nu niet slechts ten gevolge van wijzigingen in de kostenfactoren, doch tevens in veel sterker mate dan den vorigen keer door de vrees voor vermindering van het aanbod. Dientengevolge moest rekening worden gehouden met een niet meer door reële kostenfactoren, doch uitsluitend door schaarschtevrees bepaalde prijsbeweging. Bij die omstandigheden paste alleen nog maar een algemeene prijsstop.

Was dit dus het primaire uitgangspunt van de prijspolitiek der volgende maanden, daarnaast moest rekening worden gehouden met de aanwezigheid van onmiskenbare spanningen in de kostenstructuur van het Nederlandsche bedrijfsleven. Dit immers raakte voor zijn voorziening voor het grootste gedeelte aangewezen op Duitsland, waar het prijsniveau over het algemeen niet onbelangrijk hooger was. Het tweede beginsel van de Prijzenbeschikking 1940 No. 1, nl. de mogelijkheid voor de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en van Landbouw en Visscherij over prijzen vast te stellen in afwijking van het algemeene voorschrift tot handhaving van het niveau van 9 Mei, kon dan ook niet slechts worden beschouwd als een uitlaatklep voor noodgevallen, doch moest worden gezien als het middel om de prijzen geleidelijk in overeenstemming met de reële kostenfactoren te brengen.

Het is ons niet mogelijk hier op de details van de Prijzenbeschikking 1940 No. 1 in te gaan. Wij wijzen er nog slechts op, dat zij zich, gebaseerd als zij was op artikel 3 van de Pijnsopdrivings- en hamsterwet, beperkte tot roerende goederen en diensten. Bovendien werden op praktische gronden voorshands de vervoerstarieven uitgezonderd en bleef de verdere vaststelling van agrarische prijzen voorbehouden aan de organen der Landbouwcrisiswet. Om misverstand te voorkomen werden ook de arbeidsloonen uitdrukkelijk uitgezonderd, terwijl voorts nog niet in Nederlandsch eigendom overgegangene buitenlandsche goederen hier te lande er pas onder vielen, wanneer deze overgang had plaats gevonden.

Tegelijkertijd met de Prijzenbeschikking 1940 No. 1 werden voorts twee andere beschikkingen afgekondigd, die mede van algemeene beteekenis waren voor het nieuwe prijsbeleid: de Transportkostenbeschikking 1940 No. 1 en de Detailprijzenbeschikking 1940 No. 1.

De Transportkostenbeschikking.

Een van de grootste moeilijkheden, waarvoor het economische leven in de eerste weken na den oorlog stond, was het transportvraagstuk. De verbindingen waren veelal nog gestoord, met het gevolg, dat ook de kosten van het vervoer over het algemeen niet slechts belangrijk stegen, doch tevens uitermate wisselend waren. Aan den eenen

kant was het daarom praktisch niet mogelijk een verzoek tot prijsverhoging in te dienen, gebaseerd op een bepaalde stijging van de transportkosten, aangezien deze veelal van tevoren niet bekend waren. Gezien de acute moeilijkheden op dit gebied, was het trouwens doorgaans niet mogelijk het antwoord op een verzoek tot prijsverhoging af te wachten, aangezien de betreffende bedragen bij zware artikelen soms een zeer belangrijk deel van den inkoopsprijs uitmaakten. Om aan deze bijzondere moeilijkheden tegemoet te komen, werd daarom de Transportkostenbeschikking in het leven geroepen, die het bedrijfsleven de bevoegdheid gaf verhoogde transportkosten, voorzover die samenhangen met de bijzondere vervoersmoeilijkheden, zonder uitdrukkelijke toestemming door te berekenen, indien zij afzonderlijk op de factuur werden vermeld. Slechts voor de plaatselijke bezorging werd een uitzondering gemaakt.

De Detailprijzenbeschikking.

Een andere algemeene dispensatie op den prijsstop werd verleend door de Detailprijzenbeschikking. Zonder deze beschikking zou elke winkelier volgens de bepalingen van de Prijzenbeschikking 1940 No. 1 een verzoek tot prijsverhoging hebben moeten indienen bij elke stijging, die zijn inkoopsprijs onderging. Dit was in dezen tijd van vele prijsverschuivingen praktisch uiteraard ondoenlijk. In tegenstelling tot de industrie — waar men rekening kon en moest houden met de mogelijkheid, dat een stijging b.v. van den grondstoffenprijs slechts ten deele in een prijsverhoging van het eindproduct tot uiting zou behoeven te komen — kon men trouwens bij den middenstand bezwaarlijk verwachten, dat deze in belangrijke mate de stijging der inkoopsprijzen uit zijn bedrijfswinst zou kunnen dekken. Daarom werd voorshands op praktische gronden bepaald, dat de detailhandelaar zijn inkoopsprijs mocht verhoogden met een in geld uitgedrukte marge, gelijk aan die, welke hij op 9 Mei 1940 berekende. Procentueele marges mochten dus niet onveranderd worden aangehouden, aangezien dit uiteraard met het principe van den prijsstop in strijd was.

Ten aanzien van den grossier werd een dergelijke algemeene machtiging niet verleend. De praktijk ontwikkelde zich echter op deze wijze, dat bij de meeste individueele toestemmingen tot prijsverhoging aan de industrie tevens werd bepaald, dat de wederverkooper de toegestane prijsverhoging met inachtneming van zijn oude (absolute) marge mocht doorgeven.

De Prijzenbeschikking Invoergoederen.

Toen tenslotte de Prijzenbeschikking 1940 No. 1 korten tijd had gewerkt, werd een derde algemeene machtiging verleend om op bepaalde wijze van den prijsstop af te wijken en wel in de Prijzenbeschikking Invoergoederen No. 1. Het feit deed zich nl. voor, dat het hogere Deutsche prijsniveau, in het bijzonder ten aanzien van fabrikaten, tot een algemeene stijging van de invoerprijzen leidde. Deze stijging was onvermijdelijk en moest uiteraard op korten termijn kunnen worden doorgegeven. De bepalingen van de prijsstopbeschikking, die voor elke individueele verhoging de indiening van een desbetreffend verzoek eischten, dreigden dientengevolge tot een stagnatie van het handelsverkeer te zullen leiden. Vandaar dat werd bepaald, dat de importeur de verhoging van zijn inkoopsprijs mocht doorgeven, met dien verstande dat hij daarop niet meer aan kosten en winst mocht zetten dan hij bij vergelijkbare goederen in het eerste kwartaal van 1940 had berekend. Deze periode werd gekozen om een eenigszins representatieve marge te krijgen.

Op de basis van deze vier beschikkingen begon dus de tweede periode onzer prijspolitiek.

Het uitvoerende apparaat.

Alvorens op de problemen in te gaan, die daarbij rezen, zullen wij hier enkele woorden wijden aan het apparaat, waarmede de prijspolitiek werd uitgevoerd. Het centrum van de behandeling lag uiteraard bij de Departementen van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en van Landbouw en Visscherij. Het was evenwel duidelijk, dat deze beide instanties niet geheel alleen de massale hoeveelheid verzoeken, waartoe de vrijwel algemeen in gang gezette verhoging van het prijspeil leidde, konden verwerken. En in het bijzonder gold dit voor het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, daar de handels- en industrieprijzen zich veel minder dan de agrarische prijzen tot een uniforme vaststelling leenden. De voorbehandeling van de verzoeken tot prijsverhoging werd dan ook gedecentraliseerd over de Rijksbureaux voor Handel en Nijverheid. Deze organen, als diensten van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart reeds in September 1939 in het leven geroepen, teneinde een rationeele grondstoffenvoorziening van de industrie te bewerkstelligen, waren reeds in de periode tusschen September 1939 en Mei 1940 ingeschakeld bij het overleg met het bedrijfsleven over de totstandkoming van algemeene prijsregelingen, wegens de groote deskundigheid, die in deze bureaux ten aanzien van de tot hun ressort behorende bedrijfstakken was geïncorporeerd. Om dezelfde reden werd hun nu de taak opgedragen de ingekomen verzoeken tot prijsverhoging te onderzoeken en vervolgens daarover advies aan het Departement uit te brengen. Daartoe moesten deze bureaux, die in het algemeen op deze omvangrijke taak nog niet waren ingesteld, behoorlijk worden geoutilleerd. Het is te begrijpen, dat dit eenigen tijd in beslag nam en dat de groote hoeveelheid aanvragen aanvankelijk slechts met moeite kon worden verwerkt. Hetzelfde gold voor het Departement, dat, naast zijn leidinggevende taak op het gebied van de algemeene prijsvoorschriften, nu ook tot taak kreeg, de beslissing op al deze verzoeken te treffen en bovendien het bedrijfsleven en de Rijksbureaux leiding te geven, zoowel wat betreft de gemotiveerde indiening van verzoeken als de wijze van behandeling daarvan. Aan het overleggen van voldoende kostprijsgegevens om het verzoek te kunnen beoordeelen ontbrak nl. in den aanvang wel heel veel.

De praktijk met den prijsstop.

Het hoofddoel, hetwelk met de nu toegepaste prijspolitiek moest worden bereikt, was in de eerste plaats de prijsstijging zoo beperkt mogelijk te houden en daarmede ook de onvermijdelijke aanpassing van het Nederlandsche aan het Deutsche prijsniveau zoo geleidelijk mogelijk te doen verlopen. De lagere prijzen hier te lande, vergeleken met die in Duitschland, gingen nl. tevens gepaard met lagere nominale loonen. Behalve dus dat het vieren van de teugels bij de prijspolitiek het gevaar voor een niet meer te beheerschen beweging deed ontstaan, moesten daarnaast ook sociale moeilijkheden zooveel mogelijk worden vermeden. Deze eisch, en anderzijds de wenschelijkheid de financieele positie van het bedrijfsleven niet onnoodig in gevaar te brengen, vormden de Scylla en Charybdis, waartusschen met een zich haastig ontwikkelend apparaat en onder den druk van snelle kostenstijgingen moest worden doorgezeild. Als algemeene richtlijnen — die overigens niet meer dan zeer algemeen waren, aangezien elk geval toch steeds op zijn bijzondere mérites moest worden beoordeeld — werden en worden de volgende voorschriften, onlangs in een artikel in het Weekblad Economische Voorlichting over de procedure bij de behandeling van verzoeken tot prijsverhoging opgenomen, gehanteerd ²⁾.

In de eerste plaats is het verboden de vervangingswaarde

²⁾ In de praktijk der administratie werden deze richtlijnen uiteraard op een meer uitgewerkte wijze toegepast.

te calculeeren. Na de beschouwing, die wij in ons artikel in het vorige nummer van dit blad over de vervangingswaarde hebben gehouden, lijkt het overbodig nog een verdere motivering te geven van de inneming van dit standpunt sedert 9 Mei. De omstandigheden, die in de eerste oorlogsmaanden tot de afwijzing van calculatie op basis van de vervangingswaarde hadden geleid, gelden nu wel a fortiori. Teneinde evenwel verkoop van eenzelfde artikel tegen verschillende prijzen te vermijden, indien men zoowel uit ouden als uit nieuwen voorraad verkoopt, wordt veelal toegestaan, dat een „mengprijs” in den vorm van een gewogen gemiddelde van de verschillende inkoopsprijzen wordt berekend.

In de tweede plaats worden opgedreven inkoopsprijzen niet als grondslag voor een prijsverhoging aanvaard. Het moet duidelijk zijn, dat de verhoging van een inkoopsprijs inderdaad op de een of andere wijze is toegestaan. In het algemeen blijkt dit, doordat de fabrikanten, die toestemming tot prijsverhoging ontvangen, verplicht zijn het nummer en den datum van het schrijven, waarop de toestemming is verleend, op hun facturen en prijscouranten te vermelden.

In de derde plaats wordt geen prijsverhoging toegestaan, indien de nettowinst van de onderneming in staat is de kostenstijging geheel of gedeeltelijk op te vangen. Het ligt voor de hand, dat de vaststelling van dit feit vaak niet eenvoudig is. De financieele positie der betrokken bedrijven en de economische omstandigheden, waarin de bedrijfstak verkeert, spelen daarbij uiteraard een rol. Dit neemt niet weg, dat, ook al wordt met bijzondere omstandigheden zooveel mogelijk rekening gehouden, bij de beslissing op dit punt algemeene richtlijnen worden gevolgd.

Het is duidelijk, dat ook nu de handhaving van procentueele brutowinstmarges niet geoorloofd wordt geacht. Indien deze in geld uitgedrukt onvoldoende zouden zijn om het bedrijf voort te zetten, dan moet geheel of deels de wijze als bij industrieele ondernemingen aan de hand van een kostencalculatie worden aangetoond, hoe groot de marge zal moeten zijn.

In de vierde plaats mag onderbezetting van het bedrijf slechts dan tot verhoging der verkoopprijzen leiden, indien de betreffende bedrijven een verdere inschromping van hun bedrijfsresultaten niet kunnen dragen en indien de instandhouding van de voortbrenging van het betreffende artikel nochtans voor de volkshuishouding van vitaal belang moet worden geacht. Dit is uit den aard der zaak een zeer belangrijk beginsel en het is dan ook veelal niet voetstoots aanvaard. Dit hangt intusschen samen met het feit, dat het bedrijfsleven vaak een onjuisten indruk heeft gehad van de toepassing van dit principe. Men heeft er soms een dogma in gezien, hetwelk de overheid op het gebied van de calculatie huldigde. Dit laatste was uiteraard niet het geval. Tenslotte moeten ook de door de bezetting van het bedrijf bepaalde vaste kosten evenzeer uit den prijs worden betaald als de variabele kosten.

Het verbod tot calculatie van de onderbezetting was dan ook niet meer dan een praktische gedragslijn, die voorloopig moest worden toegepast om de prijsstijging zoo geleidelijk mogelijk te doen verlopen. Dit laatste kon worden bereikt, indien voorshands slechts die kosten werden gecalculceerd, die onmiddellijk op de productie drukten en die ook onmiddellijk moesten worden betaald. Ten aanzien van de onderbezettingskosten was dit niet het geval. Ook in normale tijden, met een wisselende bedrijfsbezetting, is het zeer gebruikelijk, dat de prijs op elk moment niet steeds de vaste kosten dekt. In een periode, waarin het reële inkomen van den consument onder sterken druk staat, terwijl daarnaast in de voorafgaande periode de winstmogelijkheden voor het bedrijfsleven niet onbelangrijk beter waren geweest dan in de periode vóór den oorlog, was er dan ook alle aanleiding de calculatie van de onderbezettingskosten voorloopig niet toe te staan. Dit neemt intusschen niet weg, dat met het oog

op de noodzakelijke instandhouding der bedrijven deze calculatie niet permanent kan worden uitgesteld. Wij komen daarom op dit belangrijke vraagstuk van de calculatie der vaste kosten in onze slotbeschouwing nog even terug.

Bedrijfsgewijze regelingen.

De springvloed der verzoeken tot prijsverhoging werd intusschen door de betreffende instanties niet slechts passief ondergaan. Reeds aanstonds werd er naar gestreefd de prijsbeweging actief te leiden en haar dienstbaar te maken aan de doeleinden, die de nieuwe economische omstandigheden stelden. Daartoe werd er in de eerste plaats met kracht naar gestreefd de prijsverschuivingen bedrijfs-taksgewijze op te vangen. In belangrijke mate gelukte dit, al bleken talrijke ondernemingen nog zoo speciaal van karakter, dat voor een groot gedeelte de individueele behandeling moest worden toegepast. Naast deze poging de verzoeken tot prijsverhoging zooveel mogelijk groeps-gewijze op te vangen, werd het overleg over de algemeene prijsregelingen, die in de plaats van den prijsstop konden komen, in versterkte mate voortgezet. Een belangrijk voordeel daarbij was, dat nu het bedrijfsleven zelf in toenemende mate een belang bij deze regelingen kreeg. Met name de textielindustrie, die met duurdere vervangingsstoffen moest gaan werken, had er alle belang bij, dat zij zoo spoedig mogelijk deze hogere kosten kon doorberekenen en niet op een individueele toestemming behoefde te wachten, die vaak ten gevolge van de bovengeschetste omstandigheden geruimen tijd in beslag nam. Naast de snelle oplossing van deze acute moeilijkheden stond evenwel het voordeel, dat een officieel erkend calculatieschema de mogelijkheid schiep dergelijke kostenstijgingen automatisch op de voorgeschreven manier door te berekenen, terwijl bij de toepassing van den prijsstop elke kostenbeweging een nieuw verzoek noodzakelijk maakte. Ook het algemeen belang was tenslotte bij de toepassing van dergelijke algemeene regelingen betrokken; gezien het feit immers, dat zij werden gebaseerd op het representatieve bedrijf, ontvingen de efficiënte bedrijven een stimulans, aangezien zij daardoor een extra-winst konden behalen, in tegenstelling tot de inefficiënte bedrijven, die eventueel met verlies zouden moeten produceeren.

Desniettemin duurde het nog geruimen tijd, eer de tientallen calculatieschema's, die werden ontworpen, een definitieven vorm begonnen te krijgen. Dit was geheel in overeenstemming met de ervaringen in Duitschland, waar men soms eerst na enkele jaren tot het vastleggen van algemeene calculatieregelingen in verordeningen overging. De noodzaak de krachtige prijsgolf te beheerschen dwong ons hier echter de ontwikkeling op dit gebied te forceeren. Terwijl enkele regelingen, b.v. ten aanzien van de lederen- en schoenindustrie, alsmede van de wollenstoffenindustrie, reeds een aantal maanden officieus in werking waren, gehanteerd door de betrokken Rijksbureaux, begonnen nu de officieel in beschikkingen vastgelegde regelingen los te komen, allereerst op het gebied van de textielindustrie, doch ook op dat van verscheidene andere bedrijfstakken.

Het vastleggen van officieele maximumprijzen ging sneller in zijn werk, al moesten ook daarbij vele moeilijkheden worden overwonnen. Belangwekkende voorbeelden zijn de beschikkingen terzake van de verschillende houtprijzen, van de metaalprijzen en van diverse andere prijzen van grondstoffen. Een afzonderlijk hoofdstuk vormen de maximumprijzen-regelingen voor afvalstoffen.

Den laatsten tijd wordt mede bijzondere aandacht besteed aan de vaststelling van uniforme marges voor bepaalde takken van handel, waar dit in het bijzonder gewenscht is. Wij wezen hierboven reeds op de wenschelijkheid, dat op uniforme maximumprijzen en uniforme calculatieschema's uniforme handelsmarges aansluiten.

De actieve prijspolitiek beperkte zich intusschen niet tot het treffen van maatregelen, die, gegeven de technische mogelijkheden, een zooveel mogelijk efficiënte productie en distributie moesten bevorderen. Daarnaast werd zij in dienst gesteld van de stimuleren. Daarnaast werd zij in werksaamheden, welke uit een oogpunt van voorziening het meest noodzakelijk waren. Uit den aard der zaak betrof dit in hoofdzaak het agrarische terrein. De ontwikkeling van het prijsbeleid ten aanzien van de agrarische productie, zooals dit aansluit op de agrarische prijspolitiek van de vooroorlogsperiode, vormt een hoofdstuk apart. Wij volstaan hier met er op te wijzen, dat in het bijzonder op dit gebied het streven naar handhaving van het kosten- en prijsniveau soms moest wijken voor de belangrijke eischen, die de voorziening zelve stelde.

De controle op de naleving der prijsvoorschriften.

Alvorens met een slotbeschouwing over de problemen, waarvoor de prijspolitiek in den allerlaatsten tijd is komen te staan, dit overzicht van de Nederlandsche prijspolitiek sedert haar begin in September 1939 te besluiten, zullen wij nog een beschouwing wijden aan de controle op de naleving der prijsvoorschriften en de o.a. daarmee verband houdende instelling van het instituut van den Gemachtigde voor de Prijzen.

De organisatie van deze controle, het onmisbare sluitstuk op de uitvoering eener prijspolitiek, is eveneens een vraagstuk van veel zorg geweest. Hier betrof het niet, zooals bij de prijsvaststelling, in de eerste plaats de oplossing van; en een snel tempo telkens weer nieuw rijzende problemen; de moeilijkheden waren hier vooral van organisatorischen aard. De vraag was nl., hoe in korten tijd een apparaat op te bouwen, hetwelk een intensieve en tevens deskundige controle kon uitoefenen op de veelomvattende en vaak gecompliceerde prijsvoorschriften.

De Prijsoordrijvings- en hamsterwet droeg de controle op aan de politie-autoriteiten. Hoewel hun een bijzonder daarop ingestelde tak van dienst ontbrak, wierpen deze zich bij het begin van den oorlog met veel animo op de uitvoering van deze nieuwe taak. Daarbij bleken echter onmiddellijk de gebreken van een door de gewone politie uitgeoefende prijscontrole. Allereerst beperkten haar mogelijkheden zich tot den detailhandel. Een controle op groothandel en industrie eischte in het algemeen reeds een zoodanig boekenonderzoek als van de politie bezwaarlijk kon worden gevergd. Dit werd nog moeilijker, toen de eerste prijsverhoogingen hadden plaats gevonden en dus niet meer het simpele feit van een verhooging als een aanwijzing voor een prijsoprijvingsdelict kon worden gezien.

Daar kwam bij, dat de strijd om de vervangingswaarde reeds spoedig een aanvang nam. Door de politie opgemaakte processen-verbaal hadden vaak geen of weinig effect, daar het parket geen gevolg aan de zaak gaf. Dit maakte de politie, die toch reeds constateeren moest, dat haar — noodgedwongen incidenteel — ingrijpen nauwelijks van eenigen invloed op de prijsontwikkeling was, nog voorzichtiger dan zij toch reeds geneigd was te zijn. Het bleek duidelijk, dat een plotselinge prijsbeweging, zooals deze zich in de eerste oorlogsmaanden voordeed, niet à l'improviste met het gewone apparaat was op te vangen. Naast een organisatie van de prijsbepaling, waarvan in den aanvang de ontwikkeling werd beschreven, diende als een onontbeerlijk complement een organisatie van de controle te worden opgebouwd. Daarbij moest zich dan een wijze van bestraffing aanpassen, die in voldoende mate op het voorkomen van overtredingen was ingesteld.

Ten aanzien van de prijscontrole konden in den aanvang als de belangrijkste, drie gebieden worden onderscheiden: landbouw, groothandel en industrie en kleinhandel. Daarnaast kwamen dan de diensten, waaronder de vervoers-tarieven en de huren. Deze begonnen eerst na 15 Mei 1940 een rol van betekenis te spelen. Op het gebied van den

landbouw bestond reeds een organisatie, die met het oog op de naleving der voorschriften van de Landbouwcrisiswet in het leven was geroepen: de Centrale Crisiscontrole-dienst. Deze kon tevens voor de prijscontrole ten plattelande en industrieprijzen werden na de eerste ervaringen de reeds genoemde Rijksbureaux ingeschakeld. Deze Rijksbureaux immers hadden door hun bemoeiingen met de grondstoffenvoorziening een nauwe aanraking met de industrie. Zij kregen daardoor ook bekendheid met de door handels- en industrieele ondernemingen berekende prijzen en konden hun invloed tot inachtneming van de prijsvoorschriften aanwenden. In voorkomende gevallen werd een nader onderzoek ingesteld door den Accountantsdienst van het Departement van Economische Zaken en werd eventueel een klacht bij de justitie ingediend.

Waren de controle-moeilijkheden bij handel en industrie van kwalitatieven aard in verband met de vereischte vak- en bedrijfs-economische kennis, bij den kleinhandel waren zij veeleer van kwantitatieven aard. Voor de regelmatige controle van een zoo groot aantal verkooppaatsen — een controle, die veelal toch ook nog wel een zekere mate van deskundigheid vereischt (textielhandel!) — ontbraken de menschen. Deze menschen moesten tot op zekere hoogte worden opgeleid en binnen een vrij streng gecentraliseerd verband worden georganiseerd.

De organisatie van de controle op groothandel en industrie ging, nadat sinds Mei 1940 een gedetailleerde controle op de naleving van den prijsstop noodzakelijk was geworden, in een betrekkelijk snel tempo, dank zij de voorbereidende werkzaamheden op dit gebied in de eerste oorlogsperiode, De Rijksbureaux werden met nieuw personeel uitgerust, dat in den loop van 1940 behoorlijk ingewerkt raakte. De organisatie van de controle op den kleinhandel ging daarentegen minder vlot. De oorzaak hiervan was in belangrijke mate het ontbreken van een centraal leiding, die de vele politionele instanties in den lande systematisch en op verstandige wijze gedecentraliseerd, kon instrueeren. Daarvoor bleek het dan ook noodig een afzonderlijke instantie in het leven te roepen.

De Gemachtigde voor de Prijzen.

De instelling van het instituut van den Gemachtigde voor de Prijzen vond haar oorzaak in een tweetal factoren, de eene op het gebied van de prijsbepaling, de andere op het gebied van de prijscontrole. Ten aanzien van de prijsbepaling moet er de aandacht op worden gevestigd, dat het voorafgaande voornamelijk betrekking had op de prijspolitiek ten aanzien van de roerende goederen en diensten, die onder het vorige Departement van Economische Zaken — later gesplitst in dat van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en dat van Landbouw en Visscherij — ressorteerden. Dit lag voor de hand, niet slechts wegens de overheerschende betekenis van de roerende goederen voor het economisch leven, doch ook op grond van het feit, dat de beweging hier het sterkst was. Prijspolitieke activiteit was hier dus het eerst geboden. Het was evenwel duidelijk, dat met het voortduren van de oorlogsomstandigheden deze hun invloed ook gingen doen gevoelen op andere gebieden, waar vraag en aanbod een rol speelden, en wel met name bij de huishouden- en -prijzen, de grondprijzen, de vervoerstarieven, de geldrente en tenslotte ook de loonen. Het zou ons te ver voeren op deze onderdeelen van de prijspolitiek, die in de tweede helft van 1940 van belang werden, nader in te gaan. Wij vermelden slechts, dat ook voor deze categorie tenslotte werd een bijzondere stop in het leven werd geroepen. Wij wijzen op het Huurprijbesluit 1940, het Vervoersprijbesluit 1940, het Besluit ter voorkoming van opdrijving van hypotheekrente 1940, het Pachtoprijvingsbesluit 1940 en het Besluit houdende regelen met betrekking tot het vervreemden van landbouwgronden 1940.

Het is te begrijpen, dat het voor een zoo belangrijk en telkens wisselend vraagstuk als dat der prijspolitiek van beteekenis was, dat het beleid van de verschillende hierbij betrokken Departementen regelmatig werd gecoördineerd en dat de hoofdrichtlijnen, die door elk der Departementen werden gevolgd, zooveel mogelijk op elkaar waren afgestemd. Dit was de eene belangrijke reden, waarom door den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart een Gemachtigde voor de Prijzen werd benoemd, die bij zijn coördineerende taak ter zijde wordt gestaan door een Interdepartementale Commissie voor de Prijspolitiek, waarin vertegenwoordigers van alle betrokken Departementen zitting hebben.

Al worden de loonen hierbij niet onder de prijzen gerekend, zoo heeft het Departement van Sociale Zaken desniettemin in deze Commissie ook een vertegenwoordiger en onderhoudt de Gemachtigde voor de Prijzen, gezien het nauwe verband tusschen loonen en prijzen, een intensief contact met het College van Rijksbemiddelaars, waaraan de uitvoering van het besluit betreffende de totstandkoming van regelingen inzake loonen, salarissen en andere arbeidsvoorwaarden is opgedragen.

Wij vestigden reeds de aandacht op den tweeden factor, die mede tot de instelling van een Gemachtigde voor de Prijzen aanleiding gaf: de noodzaak van een gecentraliseerde controle. Wij maakten in het vorenstaande duidelijk van hoe groote beteekenis de organisatie van deze controle, met name op het terrein van den detailhandel, was. Met de controle hing evenwel een ander probleem zeer nauw samen. In het verleden was gebleken met welke gebreken de gevolgde methode van bestraffing der prijsovertredingen behept was. Bij een zoo snel wisselende aangelegenheid als de prijs en een vaak zoo lucratieve zaak als de prijs-overtreding pasten niet meer de gewone strafprocessen, doch moest een systeem worden gevonden, dat een snelle en efficiënte rechtspraak mogelijk maakte. Tenslotte werd deze vorm gekozen, dat opsporing en bestraffing ten nauwste werden verbonden. De Gemachtigde voor de Prijzen kreeg terzake centrale bevoegdheden, op grond waarvan hij prijzeninspecteurs benoemde, die tot taak kregen de door hen — of de met hen samenwerkende organen als Rijksbureaux en politie-autoriteiten — geconstateerde overtredingen onmiddellijk te straffen. In bepaalde gevallen zou daarbij op den Gemachtigde voor de Prijzen als beroepsinstantie kunnen worden teruggevallen.

De desbetreffende bevoegdheden werden neergelegd in het Prijsbeheerschingsbesluit. De voornaamste en in de praktijk ook meest gebruikte sanctie is de geldboete. Voor het opleggen hiervan bestaat geen maximumgrens. Het is ons binnen het kader van dit artikel helaas niet mogelijk op dit belangrijke besluit nader in te gaan.

Slotbeschouwing.

Indien wij reeds eenigen tijd verder zouden zijn, zou boven deze paragraaf niet het woord „Slotbeschouwing” staan, doch waarschijnlijk: „derde fase in de Nederlandse prijspolitiek”. Naar onze meening bevinden wij ons nl. in een overgangperiode naar een derde fase. In de eerste fase werd dan de principieele basis gelegd en werden de hoofdtrekken van het systeem ontwikkeld. In de tweede fase werd, na de afkondiging van den prijsstop, het systeem uitgebouwd en in praktijk gebracht. Zowel het eerste als het tweede geschiedde onder den druk van een prijsgolf, die zich geleidelijk voortzette. Wanneer de nu volgende fase het geslaagde derde bedrijf in het drama der Nederlandsche prijspolitiek wil zijn, zal zij zich moeten kenmerken door de afwezigheid van een prijsgolf. Op het oogenblik is de prijsbeweging tengevolge van technische factoren in het prijsmechanisme nog niet geheel tot stilstand gekomen; wij spraken dan ook van een overgangperiode tusschen de tweede en derde fase in. Voorzover de afhankelijkheid van Duitschland op het gebied van de

grondstoffen of dat der fabrikaten van groote beteekenis is, is de aanpassing aan het Duitsche prijsniveau reeds in belangrijke mate voltrokken. Over de geheele linie is dit evenwel nog niet het geval, omdat er een belangrijke sector van het economische leven is, waar de kosten voornamelijk door het binnenland worden bepaald. Tusschen de kosten van de verschillende sectoren van het bedrijfsleven vindt intusschen een zoodanige wisselwerking plaats, dat binnen niet al te langen tijd een volledige doorwerking van de door uitwendige factoren verhoogde kosten zal hebben plaats gevonden, zoodat een relatief evenwicht in de kostenstructuur tot stand zal zijn gekomen.

Of dit evenwicht op of tot op zekere hoogte beneden het gemiddelde Duitsche niveau zal liggen, hangt in belangrijke mate van twee factoren af: de ontwikkeling van het vaste-kostenelement in de productie en de loonbeweging. Gegeven de onvermijdelijk geringere bezetting van een groot aantal bedrijven ten opzichte van de vroegere productiemogelijkheden, zal de mate, waarin instandhouding van deze bedrijven met het oog op de toekomst geboden is, mede van invloed zijn op het niveau, waarboven geen verdere stijging meer kan worden toegestaan. Een eventuele aanpassing van de loonen aan de prijsbeweging van het jongste verleden zal eveneens een compromis moeten zijn tusschen de eischen van het levensonderhoud van bepaalde bevolkingsklassen en de onverbiddelijke noodzaak om — gegeven nu eenmaal de beperkte omvang van het aanbod — de prijzen niet te laten stijgen boven het punt, waar geen reële kostenstijgingen zich meer voordoen.

De in het bovenstaande genoemde factoren kunnen in den loop van dit jaar nog zekere verschuivingen in de prijsstructuur met zich brengen. Daarna echter zal een prijsstijging nog slechts door de volle werking van den schaarschtfactor veroorzaakt kunnen worden. Vandaar de noodzakelijkheid reeds nu het controle- en sanctie-apparaat op volle kracht te brengen ten einde in de eigenlijke derde fase een zoo groot mogelijke stabiliteit van het prijsniveau te verkrijgen. Behalve een krachtige uitbouw van het opsporingsapparaat zullen verschillende maatregelen daartoe nog het hunne kunnen bijdragen, zooals bijvoorbeeld voorschriften met betrekking tot de inrichting van de administratie teneinde de controle te vergemakkelijken, de verplichting bij verkoop aan de consumenten de prijzen te vermelden (het jongste Prijsvermeldingsbesluit) e.d.m. Daarnaast zullen prijsverlagingen in bedrijfstakken, waar de winsten, niettegenstaande de huidige productiebeperkingen, boven een onder deze omstandigheden bedrijfs- en sociaal-economisch voldoende te achten peil uitgaan, eventueel compenseerend kunnen werken. In het algemeen zullen de nog volgende maatregelen er op gericht moeten zijn, met inachtneming van de belangen van consument en bedrijfsleven beide de opsporing te vergemakkelijken en de controle te verbeteren, ten einde de prijsbewegingen inderdaad te doen verlopen binnen het raam van de in het voorafgaande omschreven prijspolitieke maatregelen. Wanneer het met behulp van al deze maatregelen tenslotte blijvend gelukt zal zijn den consument — zij het op een aanmerkelijk hooger niveau dan tevoren — geen hogere prijzen in rekening te doen brengen dan kostentechnisch noodzakelijk is zonder de financieele basis van het Nederlandsche bedrijfsleven in gevaar te brengen dan zal geconstateerd mogen worden, dat deze onder de moeilijkst denkbare omstandigheden begonnen prijspolitiek tot een goed einde is gebracht.

G. BROUWERS.

OORLOGSMOLESTRISICO.

De zgn. Rijksregeling voor oorlogsschade aan goederen, en haar invloed op en verhouding tot de Onderlinge Waarborgmaatschappijen, welke het zgn. oorlogsriscico dekken, heeft bij de publicatie hiervan in de betrokken kringen in sterke mate de aandacht getrokken. Alvorens in dit artikel nader op deze Rijksregeling in te gaan, zullen wij eerst het wezen en den aard der Onderlinge Waarborgmaatschappijen tegen molestgevaar en de ontwikkeling hiervan tot aan het bekend worden van de Rijksregeling bespreken.

Dekking bij vaste premie-maatschappijen onmogelijk.

Voor zoover er in verzekeringskringen nog onzekerheid mocht hebben bestaan over de vraag, of de dekking tegen oorlogsgeweld aan goederen al dan niet zou kunnen vallen binnen de werkingssfeer van verzekeringmaatschappijen, welke haar bedrijf op vaste premie-basis uitoefenen, is deze onzekerheid, voor wat ons land betreft, in de Meidagen van 1940 op vrij abrupte wijze weggenomen.

In het bijzonder met het voorbeeld van Rotterdam voor oogen werd het in deze dagen ook aan de meest ondernemende assuradeuren welduidelijk, dat, zoo dekking van het oorlogsriscico tegen vaste premie in theorie al mogelijk is, dit toch zeker in dezen oorlog en in verband met de na het intreden ervan aanmerkelijk gewijzigde verzekerings-toestanden in Nederland, onmogelijk is. Het dekken van het oorlogsriscico op goederen tegen vaste premie voor den duur van een oorlog in een land, dat in een beperkt geographisch bestek een maximum aan scheepvaart-, handel- en industrie centra huisvest, zou voor de assuradeuren, die dit ondernemen, desastreuze gevolgen hebben.

Ervaringen in het buitenland.

Dat de Nederlandsche assuradeuren in deze overwegingen niet alleen stonden, was overigens reeds vóór het uitbreken van den oorlog in Nederland voldoende bekend. De buitenlandse verzekeraars hadden bij de oorlogen in Spanje en China reeds leergeld betaald. Met name ook in Engeland is men na grondige beschouwingen, waaraan door regeeringsautoriteiten en verzekeringsinstanties werd deelgenomen, tot de conclusie gekomen, dat de schade door oorlogsgeweld aan goederen toegebracht niet een schade is, welke langs den weg van particuliere instellingen kan worden afgewenteld. In Engeland leidde dit er toe, dat de Staat het particulier verzekerings-initiatief op onderlinge basis geheel het zwijgen oplegde door te bepalen, dat na afloop van den oorlog een vermogens- resp. inkomstenheffing zal worden toegepast ten bate van hen, die door den oorlog stoffelijke schade hebben geleden, welke heffing afhankelijk zal zijn van hetgeen na den oorlog van het volksvermogen zal blijken te zijn overgebleven. Juist dezer dagen is men met de invoering der schema's begonnen. In Finland is na afloop van den oorlog met de U.d.S.S.R. de schaderegeling door middel van zulk een vermogensheffing ter hand genomen.¹⁾

Toezicht van overheidswege op de Molest-Onderlingen.

Ook in Nederland waren onder den druk van de oorlogsdreiging in regeeringskringen plannen in overweging om bij een onverhoopt intredenden oorlogstoestand de vergoeding van materiele oorlogsschade tot Staatszaak te verklaren. Toen ons land daadwerkelijk in het conflict werd betrokken, was echter een desbetreffend regeeringsbesluit nog niet genomen.

Aan den eenen kant ongetwijfeld aangespoord door

¹⁾ Zie de aanteekening „Oorlogsschadeverzekering in Finland” in E.-S.B. van 8 Januari 1941. (Redactie E.-S.B.)

het voorbeeld van de enkele reeds vóór den oorlog bestaande Onderlingen, aan den anderen kant zeer zeker aangemoedigd door de groote belangstelling voor onderlinge dekking, welke kort voordat Nederland in den oorlog werd betrokken en vooral daarna werd getoond door hen, die zich zoo goed mogelijk tegen de financieele gevolgen van oorlogsschade, aan hun eigendommen veroorzaakt, wilden beschermen, verzezen de Onderlinge Waarborgmaatschappijen op molestverzekeringsgebied als paddenstoelen uit den grond²⁾.

Het mag dan ook als een maatregel van wijs beleid worden beschouwd, dat van overheidswege, bij Besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën van 14 October 1940, een toezicht is ingesteld op onderlinge molest-verzekeringmaatschappijen. Het Besluit bevat o.m. de bepaling, dat het verboden is zonder goedkeuring van den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën een organisatie in het leven te roepen, welke zich, onder welke benaming of in welken vorm ook, ten doel stelt de wederkerige verzekering der deelgenooten tegen eenigerlei vorm van molestschade. Verder is bepaald, dat reeds op onderlingen grondslag werkzame molestverzekeringsorganisaties opgave moeten doen van haar bestaan onder inzending harer Statuten en Reglementen, terwijl de Secretaris-Generaal voornoemd regelen kan stellen voor de uitoefening van het bedrijf dezer op onderlingen grondslag werkzame molestverzekeringsorganisaties. Zoo kan hij de liquidatie of de fusie van bestaande organisaties gelasten en de daarvoor noodzakelijke voorschriften uitvaardigen.

Een vereeniging voor molestgevaar met ervaring.

Het heeft om meer dan één reden zin de Vereeniging „Molest-Risico”, aangesloten bij de Coöperatieve Vereeniging „Centraal Beheer” G.A., in het bestek van dit artikel te noemen. Zij is een der weinige lichamen op molestverzekeringgebied, die nog uit den wereldoorlog 1914—1918 dateeren, en kan dus bogen op een ervaring over tal van jaren, speciaal op administratief beheerend gebied. Zij was bij het uitbreken van den oorlog, zij het niet de eenige, dan toch de belangrijkste Onderlinge in Nederland, belangrijk vooral doordat in de periode, welke aan het intreden van den oorlogstoestand voor Nederland vooraf ging, zeer velen zich als leden bij haar hebben aangesloten. Het behoef, gezien de schade te Rotterdam, dan ook niet te verwonderen, dat „Molest-Risico”, reeds spoedig nadat zij een voorloopige balans van premies en schaden der bij haar verzekerde bedrijven en particulieren had opgemaakt, moest besluiten haar poorten voor nieuwe aanvragen voor het lidmaatschap te sluiten, hoewel zij dezen aanvragers tegelijkertijd de oprichting van een nieuwe op gelijke leest geschoeide Onderlinge, de Vereeniging „Nieuw Molest-Risico”, aankondigde. „Molest-Risico” is een goed voorbeeld van een Onderlinge, welke behalve op de belangrijke schade-ervaring, waarover zij na den korten tijd, waarin Nederland actief aan den oorlog deelnam, heeft kunnen beschikken, kan wijzen op een belangrijke portefeuille-aanwas in een tijdsgewricht, waarin het publiek een „non-possumus” van de vaste premie-markt te hooren kreeg, terwijl van Staatswege nog geen zekerheid tot vergoeding van door den oorlog geleden schade was gegeven.

Verzekeringssysteem der Onderlingen.

De nadruk zij er nog eens op gelegd, dat men bij onderlinge verwaarboring elkanders schaden draagt, en dat men als deelnemer dus het risico loopt van een hooger en of lager omslag. Al zijn risico heeft men dus niet overgedragen

²⁾ Zie over deze ontwikkeling ook het artikel van Mr. J. J. Kamp, „De ontwikkeling en de huidige stand van de molestverzekering in Nederland” in E.-S.B. van 4 December 1940. (Redactie E.-S.B.)

en vooral bij molestdekking spreekt dit sterk, omdat de ervaring reeds bewezen heeft, dat de naheffing hier heel groot kan zijn. In onmiddellijk verband hiermede staat, dat men, om de Onderlingen tegen molestschaden in werking te brengen, den deelnemers moet garanderen, dat zij slechts een beperkten omslag te betalen zullen hebben. Werd dit niet gedaan, dan zou de deelneming te klein worden, want velen zouden zich dan realiseeren, dat zij wellicht een zeer belangrijk deel van hun vermogen moeten opofferen, ter dekking van door anderen geleden schaden. De overeen gekomen beperking der naheffing heeft anderzijds echter tot logisch gevolg, dat de kans bestaat op een te klein fonds, waaruit straks de schaden vergoed zullen moeten worden. Wel te verstaan is dus, dat men bij onderlinge verwaarboring alderminst de zekerheid heeft volledig te zullen worden schadeloos gesteld.

De Onderlinge Waarborgmaatschappijen voor molestgevaar vallen qua dekkingswijze feitelijk in twee groepen uiteen. In de eene groep — wat het aantal der daaronder behorende Onderlingen betreft de kleinste — vindt de omslag en dus de geheele of gedeeltelijke vergoeding van de door de deelnemers geleden schade eerst na afloop van den oorlog plaats; in de andere groep, de grootste, wordt de omslag en dus ook de schade na een tevoren vastgestelden termijn (b.v. eens per halfjaar of per jaar) verrekend. Bij de Onderlingen der eerste groep ontbreken dus vooreerst de middelen tot herstel of herbouw. Gebleken is dan ook, dat aan het tweede stelsel, hetwelk in zwang kwam na het intreden van den oorlogstoestand in Nederland, in het algemeen door het publiek de voorkeur wordt gegeven. Vrijwel alle na Mei 1940 opgerichte Onderlingen hebben deze wijze van omslagberekening aanvaard. Welke consequenties dit, naar achteraf zou blijken, voor verschillende van de betrekkelijk nog slechts kort opgerichte Waarborgmaatschappijen had, resp. nog zal kunnen hebben in verband met het later in werking treden van de zgn. Rijksregeling, was bij de oprichting dezer Onderlingen met verrekening van omslag en schade binnen een vastgestelden termijn natuurlijk nog niet te overzien.

Ten tijde van de oprichting dezer Onderlingen (in het algemeen de periode liggend tusschen Mei en September 1940) was het voornaamste, dat het verzekeringssysteem op korten termijn de instemming van het publiek kreeg. Zelfs het feit, dat sommige dezer pas opgerichte Waarborgmaatschappijen — waarschijnlijk beducht voor het financiële weerstandsvermogen harer deelnemers als het op het betalen van den omslag zou aankomen — de elders over het algemeen laag gehouden en voornamelijk voor de kosten van administratie en beheer te betalen zgn. voorschotpremie in verhouding tot die van andere Onderlingen niet onaanzienlijk hooger stelden, kennelijk om daarmede den toekomstigen omslag zoo veilig mogelijk te maken, weerhield de aspirant-deelnemers niet zich ook bij deze Onderlingen in grooten getale aan te sluiten.

Vermoedelijk zullen de deelnemers aan zulke Onderlingen met hoogere voorschotpremie zich, in hun ijver om zoo snel mogelijk dekking te verkrijgen, niet allen gerealiseerd hebben, dat aan de Besturen dezer Onderlingen de in oorlogstijd niet zoo benijdenswaardige taak te beurt viel de mede als voorloopigen omslag bedoelde voorschotpremiën naar behooren te beleggen.

Waar velen evenmin aan gedacht zullen hebben — en deze opmerking geldt dan in de eerste plaats voor hen, die zich aansloten bij Onderlingen met verrekening van omslag en schade na afloop van den oorlog — is, hoe op het tijdstip van deze verrekening de betalingscapaciteit van henzelf en van anderen zal zijn. Hieraan is intusschen ten deele tegemoetgekomen door het vragen van betaling op rekening van den finalen omslag.

Het gedekte risico.

De omschrijving van de gedekte gevaren in de zgn. be-

wijzen van deelneming der verschillende Onderlingen geeft geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Over het algemeen wordt door de verschillende Onderlingen dezelfde gevaarsomschrijving gevolgd, zij het dan dat de eene Onderlinge wat meer uitweidt over wat zij onder oorlogsschade, resp. oorlogsgeweld verstaat dan de andere. Een algemeen geldende omschrijving is deze:

„Onder oorlogsschade wordt verstaan schade, veroorzaakt door: oorlog en oorlogsgeweld, binnenlandsche onlusten, oproer, daden verricht bij een juiste of onjuiste uitvoering van een last van eenige militaire macht of krachtens een door militaire macht vastgestelde verordening en diefstal en plundering tijdens evacuatie.”

Als variatie op dit thema bepalen sommige Onderlingen, dat wel gedekt is requisitie door een vijandelijke macht, doch dat koopmansgoederen en handelsvoorraden van de vergoeding van requisitieschade zijn uitgesloten.

Bij vergelijking der door de verschillende Onderlingen omschreven gedekte gevaren, valt te constateren, dat de door de verschillende Onderlingen geboden dekking niet steeds over één kam kan worden geschoren. Deskundige voorlichting bij de keuze van een Onderlinge is dan ook, wanneer men b.v. let op de omschrijving der zgn. niet gedekte gevaren, geen overbodige weelde.

De stabiliteit, welke voorwaarde moet zijn voor een gezonde dekking op onderlingen grondslag, is bij de groote Onderlingen zeer toegenomen, hetgeen zelfs bij een onverhoopte ramp van eenige betekenis den deelnemers dezer Onderlingen zal kunnen ten goede komen. Door dezen toestand wordt het dichtst benaderd die, welke in de gegeven omstandigheden ideaal zou kunnen worden genoemd, namelijk verplichte deelneming aan één algemeene Onderlinge, waardoor alle deelnemers deelen in de gevallen schaden naar rato van draagkracht³⁾.

Met het bovenstaande kan de beschouwing over wezen en aard der Onderlinge Waarborgmaatschappijen voor molestgevaar, zooals deze ten deele reeds werkten vóór Mei 1940 en ten deele nadien zijn opgericht worden afgesloten. Hieronder zal nog gelegenheid zijn, nadat ook de zgn. Rijksregeling besproken is, de schadevergoedingsbasis van eenige der belangrijkste Onderlingen in vergelijking met die van schadevergoeding van Rijkswege te beschouwen.

De Rijksregeling.

De afkondiging in Verordeningenblad No. 40, uitgegeven 4 December 1940, van het Besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Financiën en van Justitie betreffende de bijdragen van het Rijk in de door oorlogsgeweld veroorzaakte schaden aan goederen maakte aan veel twijfel een eind, in het bijzonder bij hen, die reeds materiele oorlogsschade hadden geleden. Immers, door dit Besluit is komen vast te staan, in hoeverre en op welke wijze vergoeding van Rijkswege te verwachten is. In dit overzicht bepalen wij ons tot de hoofdlijnen van het Besluit, dat uit drie Afdelingen bestaat, namelijk:

Afdeling I. Van de vaststelling der schade en van de bepaling der daarin door den Staat te verleenen bijdrage.

Afdeling II. Van de uitkeering der bijdragen.

Afdeling III. Slotbepalingen.

Den minder oppervlakkigen lezer van het Besluit zullen eenige punten van betekenis niet zijn ontgaan en wel:

³⁾ In het licht van deze op de ervaring gebaseerde meening is het interessant eens na te lezen het artikel in E.-S.B. van 31 Januari 1940, „Verzekering van gebouwen tegen oorlogsmolest” van de hand van Mr. R. J. H. Patijn. (Redactie E.-S.B.).

1. dat het Besluit geen antwoord geeft op de vraag, hoe het Rijk de middelen zal vinden voor de aan de oorlogsslachtoffers te verstrekken uitkeeringen. Daaruit mag worden afgeleid, dat de financiering dus op den duur uit de algemeene Rijksmiddelen zal moeten geschieden, daar blijkbaar een systeem van bijzondere bestemmingsheffingen daarvoor niet voldoende doeltreffend gebleken is;
2. dat, voor zoover dit niet uit den tekst van het Besluit duidelijk zou blijken, vaststaat, dat niet alleen voor Rijksvergoeding in aanmerking komen zij, die op het oogenblik van het in werking treden van het Besluit reeds materiele oorlogsschade hadden geleden, doch ook zij, die deze onverhoopt nadien nog zullen lijden,
3. dat de regeling slechts bedoelt te zijn een *bijdrage* in veroorzaakte schade aan goederen en dus geenszins is te beschouwen als een regeling tot het verlenen van *volledige schadevergoeding*.

In het bijzonder punt 3 verdient bij de verdere beschouwing van de Rijksregeling, mede in verband met haar invloed op en verhouding tot de Onderlinge Waarborgmaatschappijen tegen molestgevaar, de volle aandacht. Zij, die van de Rijksregeling meer verwachtten dan een tegemoetkoming voor de getroffen en om hun een economisch herstel mogelijk te maken, komen bedrogen uit.

De voornaamste bepalingen van het Besluit van 4 Dec. 1940.

Nemen wij thans de voornaamste bepalingen van het Besluit onder de loupe.

Afdeeling I bepaalt achtereenvolgens:

- a. welke schade als door oorlogsgeweld veroorzaakte schade wordt aangemerkt (nl. iedere schade, die door oorlogsgeweld hetzij van Nederlandschen, hetzij van vreemden oorsprong, is toegebracht);
- b. waarop de bijdrage tot schadevergoeding betrekking heeft (t.w. op onroerende goederen of zoodanige roerende goederen, die tot een bedrijf behooren of tot het uitoefenen van een beroep dienen; op schepen voor zoover het binnenvaartuigen, veren, vaarbaar materieel en drijvende inrichtingen, dan wel door den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën aan te wijzen zeeschepen betreft);
- c. in welke gevallen het Besluit niet van toepassing is (t.w. bij schaden, welke op grond van afzonderlijke wetten of administratieve maatregelen voor vergoeding in aanmerking komen, schaden aan eigendommen van publiekrechtelijke lichamen of semi-publiekrechtelijke lichamen, resp. lichamen, welke door den Secretaris-Generaal voor de toepassing van het Besluit met publiekrechtelijke lichamen worden gelijkgesteld; voorts zoodanige geringe schaden in verband met den financieelen toestand van den getroffene, dat deze naar het oordeel van den Secretaris-Generaal door den getroffene zelf kunnen worden gedragen);
- d. welke de schadevergoedingsbases zijn. (Op dit punt wordt hieronder nader teruggekomen).

Afdeeling II geeft uitsluitel over de wijze, waarop de uit 's Rijks kas beschikbaar gestelde bijdragen zullen worden uitbetaald. Voor ons doel heeft het geen nut dit gedeelte van het Besluit in bijzonderheden te bespreken, hoewel de inhoud van de betreffende artikelen belangwekkend genoeg is om er in ander verband bij stil te staan.

Afdeeling III, Slotbepalingen, vraagt de bijzondere aandacht, omdat deze bepalingen de quintessens van onze beschouwing raken, namelijk de verhouding van de zgn. Rijksregeling tot de reeds eerder besproken Waarborgmaatschappijen.

Art. 18 van het Besluit van grooten invloed op de verhouding tusschen de Rijksregeling en de onderlinge dekking.

Het eerste artikel der Slotbepalingen (Artikel 18 van het Besluit) bepaalt o.m., wat de maatschappijen, verenigin-

gen, stichtingen en instellingen door den Secretaris-Generaal aangewezen, en die zich ten doel stellen schaden als in het Besluit bedoeld, geheel of gedeeltelijk te dekken, te doen hebben. Dit is:

- a. zij moeten binnen een maand na den datum van het in werking treden van het Besluit een volledige lijst van de bij hen aangesloten verzekerden indienen;
- b. zij moeten binnen dien termijn eveneens een lijst indienen van de namen en adressen van die deelnemers (verzekerden), die aanspraken kunnen doen gelden wegens daadwerkelijk geleden oorlogsgeweldschade. De lijst moet bijzonderheden bevatten omtrent zakelijke rechten van derden, zooals cessies, verpandingen enz. op het beschadigde of vernietigde goed;
- c. zij moeten ten aanzien van nieuwe deelnemers (verzekerden), resp. ten aanzien van het ontstaan van nieuwe schade aan eigendommen van reeds verzekerde deelnemers, eenzelfde opgave indienen als onder b. bedoeld binnen 14 dagen na het afsluiten van zulk een verzekering of na het ontstaan der schade.

Het Departement van Financiën toetst de aldus van deze lichamen verkregen opgaven aan zijn eigen gegevens en stelt de hierboven bedoelde verzekeraars er van in kennis, welke hunner deelnemers (resp. verzekerden) een Rijksbijdrage ontvangen hebben of daarvoor in aanmerking komen. Zooveel mogelijk wordt daarbij door het Departement tevens het bedrag der afzonderlijke Rijksbijdragen aan deze gedupeerden aangegeven.

De dan volgende leden van Artikel 18 raken zoozeer de verhouding tusschen Rijksregeling en Onderlinge Waarborgmaatschappijen, dat wij deze volledig citeeren:

Artikel 18, lid 4.

„De verzekeraar is tot het bedrag van de aan den ver-, zekerde verleende of nog te verlenen Rijksbijdrage van „zijn op hetzelfde schadegeval betrekking hebbende ver-, bintenis uit het verzekeringscontract bevrijd. Hij kan „reeds uitbetaalde bedragen terugvorderen of verrekenen „met hetgeen nog door hem verschuldigd is”.

Lid 5.

„De verzekerde is van zijn verbintenis uit het verzekerings-, contract in zooverre bevrijd, als deze betrekking heeft op „dat deel der verplichtingen van den verzekeraar, waarvan „de laatste, ingevolge het vorig lid, is bevrijd. Hij kan de „te dier zake reeds betaalde bedragen terugvorderen”.

Voordat de beteekenis van deze bepalingen nader wordt gezien en toegelicht, moet nog even worden teruggegrepen op de wordingsgeschiedenis der Onderlingen tegen molestgevaar. Zij werden, zooals reeds eerder opgemerkt, in het leven geroepen in een tijd, waarin nog niets vaststond over de eventuele bijdrage door den Staat aan door oorlogsgeweld getroffen en. Van eenige aanpassing in Statuten en Reglementen dezer Onderlingen aan het Besluit van 4 December 1940, kortweg genoemd „de Rijksregeling”, kon dus geen sprake zijn. Omgekeerd was het deze Rijksregeling, waarvan mocht worden verwacht, dat zij zou zijn ingesteld op hetgeen uit particulier verzekeringsinitiatief voor en na het intreden van den oorlogstoestand was gegroeid.

Het bestaansrecht der Onderlingen na het in werking treden der Rijksregeling.

Het is verklaarbaar, dat de eerste reactie op de Rijksregeling zowel bij deelnemers aan waarborgregelingen als bij de besturen der Onderlinge Waarborgmaatschappijen geweest is: „Heeft „verzekeren” nog wel zin nu het Rijk de schade gaat vergoeden?” Bij de Waarborgmaatschappijen is hier ongetwijfeld nog een tweede overweging bijgekomen, toen zij kennis namen van de hierboven aangehaalde leden van Artikel 18, en wel deze overweging: „kunnen wij, gezien Artikel 18, lid 4 en 5 — zelfs aannemende, dat wij om bepaalde redenen nog recht van bestaan hebben — onze werkzaamheid ten behoeve van de deelnemers blijven uitoefenen?”

Behandelen wij achtereenvolgens de eerste en daarna de tweede vraag.

Vraag 1: Heeft een Onderlinge Waarborgmaatschappij voor molestschade na het in werking treden van de Rijksregeling nog bestaansrecht?

Reeds spoedig na het publiceren van de Rijksregeling bleek, o.a. uit den belangrijken aanwas der portefeuille van eenige Onderlingen, dat de algemeene opinie is, dat de Onderlingen een aanvullende taak behouden. In de eerste plaats werkt het karakter van de Rijksregeling zelve, zooals hierbij reeds werd aangestipt, deze opvatting in de hand. Immers, zij is veeleer bedoeld als een *tegemoetkoming* voor de getroffen en om hun een economisch herstel mogelijk te maken, dan als een *volledige* schadevergoeding voor verloren gegane eigendommen. De voornaamste redenen, waarom een Onderlinge Waarborgmaatschappij voor de getroffen iets blijft beteekenen, zijn, dat de Staat:

- schaden boven f 50.000.— voor het meerdere slechts voor 90 pCt. vergoedt;
- bij het vaststellen van de schadevergoeding uitgaat van de verkoops- resp. innerlijke waarde der onroerende resp. roerende goederen op 9 Mei 1940 en zich voor huisraad uitsluitend baseert op de huurwaarde van het pand;
- zekere voorwerpen, in het bijzonder die, welke kunstwaarde hebben als b.v. schilderijen, postzegelverzamelingen, kostbaarheden e.d., van vergoeding uitsluit;
- schaden, welke het gevolg zijn van binnenlandsche onlusten, niet vergoedt.

Zij, die deze omstandigheden overwogen, en zich dan bovendien nog voor oogen hielden, dat verschillende Onderlingen het vooruitzicht openden van een snelle afwikkeling van schaden, beschouwden de dekking der Onderlingen als een gewenschte aanvulling op de bijdrage, die zij van de Rijksregeling mochten verwachten. Zelfs het besluit van een der Onderlingen om na het in werking treden van de Rijksregeling aan de deelnemers voor een verzekerd bedrag van ten hoogste f 50.000.— de gelegenheid tot tusschentijdsche uitreding te verleen, werd op door het overgroot deel dezer deelnemers, waarschijnlijk grond van bovenstaande overwegingen, niet aangegrepen.

Vraag 2: Kunnen de Onderlinge Waarborgmaatschappijen, gezien Artikel 18, lid 4 en 5 — zelfs aannemende, dat zij om bepaalde redenen nog recht van bestaan hebben — haar werkzaamheid ten behoeve van de deelnemers blijven uitoefenen?

De beantwoording van deze vermoedelijk aan het gros van het verzekerde publiek voorbijgegaane vraag heeft ongetwijfeld den besturen der verschillende Waarborgmaatschappijen niet geringe moeite gegeven. De aangehaalde leden van Artikel 18 klonken voor hen dan ook niet bemoedigend, vooral toen bekend werd, welke interpretatie blijkens een nadere verklaring van de autoriteiten aan dit artikel moest worden gegeven. In het kort komt deze interpretatie hierop neer: „Indien de omslagcapaciteit van een bepaalde Onderlinge (d.w.z. het totaal bedrag aan premie, dat de gezamenlijke leden eener Onderlinge op grond van de verzekeringsvoorwaarden kunnen opbrengen) gelijk is aan of kleiner dan het bedrag, dat de Staat aan deze gezamenlijke leden vergoedt, is het den Onderlingen verboden verdere omslagpremie van haar leden te heffen”.

Het is duidelijk, dat haardoor ongerustheid ontstond bij die Onderlingen, die halfjaarlijk, resp. jaarlijks, met haar leden afrekenden. Immers, aangenomen mag wel worden, dat de omslagcapaciteit van Onderlingen, die b.v. per halfjaar afrekenen, aanmerkelijk lager is dan die van instellingen, welke op langere termijn, resp. aan het eind van den oorlog met haar leden afrekenen. De eersten heffen gewoonlijk niet meer dan 4 $\frac{0}{100}$ na, de tweede kunnen maximaal in bepaalde gevallen 4 pCt. naheffen. Volkomen verklaarbaar is dan ook, dat de besturen van Waarborgmaatschappijen op middelen hebben gezonden om, zonder in conflict te komen met Artikel 18, een zoodanige oplossing

te vinden, dat de Waarborgmaatschappijen haar aanvullende taak op doelmatige wijze zullen kunnen blijven vervullen.

Een enkele Onderlinge heeft gemeend deze oplossing te moeten vinden in de wijziging harer voorwaarden van deelneming. Op deze wijziging heeft zij de goedkeuring van den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën verkregen. De oplossing, die deze Onderlinge vond, is de vermelding waard.

Zij heeft, om te bereiken dat haar omslagcapaciteit (d.w.z. het totaal bedrag aan premie, dat zij van alle deelnemers tezamen zal kunnen opvragen) zoo groot mogelijk zal zijn teneinde aan het gestelde in Artikel 18 te voldoen en dus aan de deelnemers in aanvulling op de Rijksbijdrage een zoo groot mogelijke schadeuitkering te geven, in haar reglement de bepaling opgenomen, dat zij de aan haar door de leden, die Rijksbijdragen ontvangen, te restitueeren gelden mag aanwenden als een aanvullende omslagheffing. De Waarborgmaatschappij verhoogt op die wijze reglementair haar oorspronkelijke omslagcapaciteit met een gelijk bedrag als waarvoor hare leden een Rijksbedrage ontvangen. Het is duidelijk, dat hierdoor de kans, dat de Onderlinge aan alle leden volledige schadeuitkering waarborgt, aanmerkelijk wordt vergroot, terwijl — wat voor de Onderlinge, gezien Artikel 18, van eminent belang is — zij door de vergroting van haar omslagcapaciteit niet meer in conflict kan komen met Artikel 18 (verbod tot heffing van omslag, indien haar omslagcapaciteit gelijk is aan of kleiner dan de Rijksbijdrage aan hare gezamenlijke leden).

Waarschijnlijk zullen ook andere Waarborgmaatschappijen successievelijk stappen doen om te bereiken, dat zij niet worden beknot in haar aanvullende taak, welke toch is den aangeslotenen door het gezamenlijk opbrengen van premie een zoo volledig mogelijke schadevergoeding te verschaffen.

Uit het vorenstaande blijkt echter, dat het in ieder geval voor hen, die overwegen zich bij de een of andere Onderlinge aan te sluiten, van belang is om bij het bepalen van hun keuze niet alleen te letten op het zoo groot mogelijk financieele draagvlak en de gunstige verdeling van risico der Onderlinge, doch ook op haar reglementen en voorwaarden van deelneming, o.m. in verband met de consequenties, die voor de Onderlingen uit Artikel 18 van het voren genoemde Besluit kunnen voortvloeien.

Vergelijking van schadevergoedingsbases.

Aan het slot van deze beschouwing moge nog een vergelijking volgen van de schadevergoedingsbases van het Rijk en van eenige voorname Onderlingen (ten eerste een Onderlinge, die aan het eind van den oorlog, ten tweede eene, die per half jaar met haar leden afreken).

a) *Vergoedingsbasis Rijksregeling:* Deze is voor onroerende goederen: de verkoopswaarde op den 9den Mei 1940; kan deze niet worden vastgesteld, dan de kostende prijs op 9 Mei 1940, verminderd met afschrijving (de zgn. boekwaarde dus). Voor hetgeen behoort tot de uitrusting van bedrijven zooals machines, toestellen, gereedschappen, voertuigen enz., alsmede voor roerende goederen, dienende tot de uitoefening van een beroep, wordt eveneens de kostende prijs minus afschrijving (de z.g. boekwaarde dus) vergoed. Voor huisraad is de basis de huurwaarde van het pand.

b) *Vergoedingsbasis eener Onderlinge, welke aan het eind van den oorlog afreken:* Deze vergoedt voor onroerende goederen de taxatiewaarde, indien met vaste taxatie is verzekerd. Is er geen vaste taxatie, dan wordt vergoed de herbouwwaarde ten tijde van de ramp minus afschrijving. Voor de bedrijfsuitrusting els machines, toestellen, gereedschappen, voertuigen enz. alsmede voor roerende goederen, dienende tot de uitoefening van een beroep, vergoedt deze Onderlinge de vervangingswaarde, eveneens ten tijde van de ramp, minus afschrijving.

Voor huisraad vergoedt zij de werkelijke waarde van den inboedel (de aanschaffingsprijs *ten tijde van de ramp* minus afschrijving wegens slijtage).

c) *Vergoedingsbasis eener Onderlinge, welke per halfjaar afrekent*. Deze baseert haar schade vergoeding voor onroerende goederen op de herbouwwaarde dezer goederen *ten tijde van de ramp*. Voor bedrijfsuitrusting als machines enz. alsmede voor roerende goederen, dienende tot de uitoefening van een beroep, op de aanschaffingswaarde *ten tijde van de ramp*, voor koopmansgoederen op de marktwaarde, eveneens *ten tijde van de ramp*, terwijl zij ook voor huisraad vergoedt op basis van de aanschaffingswaarde.

Indien dit overzicht er toe heeft bijgedragen, dat zij, die door de omstandigheden of uit hoofde van hun werkring belangstelling voor dit onderwerp hebben, er een zekeren leidraad in vinden voor verdere navorschingen, heeft het aan zijn doel beantwoord.

P. C. GRUYS.

DE CONTRACTIE VAN HET SPAARBANK-BEDRIJF IN 1940.

Er zijn in dit weekblad reeds enige beschouwingen gewijd aan de moeilijkheden, waaraan de Nederlandse spaarbanken in 1940 het hoofd hebben moeten bieden als gevolg van het voor deze instellingen ongunstige beloop van de verhouding tussen ingelegde en opgevraagde bedragen. Wij wijzen op de artikelen van J. R. A. Buning, getiteld „De bijzondere spaarbanken in de branding” en van schrijver dezes, getiteld „Spaarbanken en publiek in oorlogstijd”, in de E.-S.B. van resp. 17 Juli 1940 en 19 Februari 1941. In deze artikelen werd o.m. gewezen op de middelen, welke aan de spaarbanken ten dienste stonden ter financiering van de bedragen, waarmee de uitbetalingen de inleggingen overtroffen.

Nu inmiddels zowel het verslag over 1940 van de Nederlandsche Spaarbankbond als de verslagen van een aantal der bij die Bond aangesloten spaarbanken zijn gepubliceerd, terwijl bovendien eind Maart jl. de directeur van de Rijkspostspaarbank en de secretaris van de Nederlandsche Spaarbankbond aan de pers mededelingen hebben verstrekt betreffende de gang van zaken in 1940, wordt het mogelijk, zich een — zij het slechts voorlopige — indruk te vormen van de middelen, met behulp waarvan de spaarbanken in feite aan de abnormale opvragingen hebben voldaan en van de wijze, waarop de inkrimping der toevertrouwde gelden het bedrijf der spaarbanken heeft beïnvloed.

Het volgende overzicht geeft een zeer globaal beeld van de mate, waarin de liquiditeit der spaarbanken in 1940 op de proef werd gesteld.

Mutaties in het inleggerstegoed der spaarbanken in 1940 (in millioenen guldens)

	Rijkspost-spaarbank	Bondsspaarbanken ¹⁾
Tegoed aan inleggers op 31 December 1939.....	670	441
Ingelegd	131	139
Terugbetaald	301	218
Terugbetalingssurplus	170	79
	500	362
Rentebijdriving	16	9
Tegoed aan inleggers op 31 December 1940	516	371

¹⁾ Circa 180 spaarbanken, aangesloten bij de Nederlandsche Spaarbankbond, waarvan het tegoed aan inleggers in de laatste jaren ruim 85 pCt. representeerde van het totale inleggerstegoed der omstreeks 250 bijzondere spaarbanken in Nederland.

De Rijkspostspaarbank zag zich genoodzaakt, van het inleggerstegoed per ultimo 1939 in de loop van 1940 per

saldo ruim 25 pCt. in contanten uit te betalen; voor de Bondsspaarbanken bedroeg dit percentage ongeveer 18 pCt. Wij brengen terloops in herinnering, dat tengevolge van het op 10 Mei afgekondigde bankenmoratorium en van door de meeste bijzondere spaarbanken op grond van statutaire bevoegdheden getroffen maatregelen de mogelijkheid tot opvraging van spaargelden gedurende een aantal weken — bij sommige spaarbanken gedurende een aantal maanden — werd beperkt.

Op welke wijze hebben nu de spaarbanken zich de liquide middelen verschafte ter uitbetaling van de bedragen, waarmee de toegestane opvragingen de inleggingen te boven gingen? De bij het uitbreken der vijandelijkheden in Nederland in de kassen der spaarbanken aanwezige liquide middelen waren weliswaar vrij ruim, maar desondanks moest al spoedig tot bijzondere maatregelen worden overgegaan. De uit de beleggingen vrijkomende aflossingsbedragen waren niet voldoende om de terugbetalingsoverschotten te dekken. Een ongunstige omstandigheid was bovendien hierin gelegen, dat de spaarbanken, die zich over het algemeen in het begin van 1940 vrijwel geheel van belegging en herbelegging hadden onthouden, zich tot inschrijving op de semi-gedwongen 4 pCt. Staatslening 1940 II genoopt hadden gezien.

Door de meeste spaarbanken werd in eerste instantie gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot het belenen van effecten bij De Nederlandsche Bank, waarbij de Bondsspaarbanken profiteerden van een tussen de centrale bank en de spaarbankbond bestaande overeenkomst, uit hoofde waarvan deze spaarbanken onder bijzondere omstandigheden en tegen bijzondere voorwaarden overheidsobligaties in belening kunnen geven. In geringe mate werden ook bij particuliere bankinstellingen gelden opgenomen.

Voorts werden in vrij grote omvang activa te gelde gemaakt, waardoor de spaarbanken zich geleidelijk in staat gesteld zagen, de bij De Nederlandsche Bank en bij andere instellingen op korte termijn opgenomen gelden groten-deels af te lossen. Deze realisatie van beleggingen had slechts in geringe mate betrekking op kortlopende activa. Het bezit aan schatkistpapier was vrij gering, voornamelijk als gevolg van de omstandigheid, dat alleen de grote spaarbanken zich de belegging hadden kunnen permitteren in de grote coupures, waarin dit papier pleegt te worden uitgegeven. Prolongatieposten en callgeldleningen kwamen evenzeer in de laatste jaren slechts sporadisch in de spaarbankportefeuilles voor, hetgeen is toe te schrijven aan de vrij geringe vraag naar deze soorten leningen, en, wat de prolongaties betreft, ook aan de — blijkens de gebeurtenissen in Mei niet ten onrechte gekoesterde — vrees voor herhaling van de blokkeringsmaatregelen, zoals die in 1914 waren toegepast.

De realisaties vonden hoofdzakelijk plaats in de vorm van de verkoop van effecten, de overdracht van onderhandse leningen en de cessie van hypotheeken. Van deze drie vormen van tegeldemaking van belegd bezit was de effectenverkoop verreweg de belangrijkste. Vooral in de maanden November en December werd op vrij grote schaal gebruik gemaakt van de vrij gunstige stemming voor obligaties ter beurze ¹⁾.

De Rijkspostspaarbank ging noch tot belening, noch tot verkoop van effecten ter beurze over, doch verschafte zich de benodigde liquide middelen door de overdracht van fondsen aan andere Rijksinstellingen krachtens een tussen de Rijksfondsen en -instellingen bestaande regeling tot onderlinge steun ter handhaving van de liquiditeit.

De invloed van de contractie van het bedrijf der bijzondere spaarbanken op de samenstelling van activa en passiva blijkt enigermate uit de navolgende verzamelbalansen per

¹⁾ Zo werd bijv. door de Spaarbank te Rotterdam blijkens haar verslag over 1940 in deze maanden bijna f7 miljoen nominaal aan overheidsobligaties ter beurze verkocht.

Verzamelbalansen per 31 December 1939 en 1940 van 18 spaarbanken, aangesloten bij de Nederlandsche Spaarbankbond (in duizenden guldens)

SPAARBANKEN	Ultimo	ACTIVA							Balans-totaal	PASSIVA			
		Kas-, giro- en bank-saldi	Uitzettingen op korte termijn *)	Effecten	Onderh. leningen	Hypotheken	Ontroerende goederen	Overlopende posten, debiteuren, e.d.		Inleggers-tegoed	Reserves *)	Op korte termijn opgenomen gelden *)	Overlopende posten, crediteuren, e.d.
Spaarbank te Rotterdam ..	1939	2.088	5.510	29.412	8.489	6.377	305	509	52.690	45.438	7.128	—	124
	1940	1.188	2.386	25.804	7.229	5.867	305	506	43.285	34.227	9.021	—	37
Spaarbank te 's-Gravenhage	1939	553	—	29.739	10.072	4.825	984	531	41.011	42.547	2.653	1.487	17
	1940	254	—	25.911	9.503	3.944	956	443	46.704	34.539	3.172	3.300	—
Spaarbank voor de Stad Amsterdam	1939	1.345	6.477	19.210	8.937	3.305	576	267	40.117	35.675	4.428	—	14
	1940	845	2.550	18.567	5.937	3.141	576	236	31.852	27.366	4.463	18	23
Spaarbank te Groningen	1939	824	300	8.003	16.657	14.128	57	395	40.164	35.122	5.227	—	15
	1940	1.876	—	7.858	15.536	12.459	47	371	38.347	31.975	6.154	—	—
Gem. Spaarbank te Arnhem	1939	159	100	7.418	7.443	2.804	20	194	18.138	15.002	1.825	1.205	106
	1940	116	—	7.069	6.871	2.493	20	174	16.743	11.852	2.417	2.415	59
Spaarbank te Utrecht	1939	176	—	8.201	1.739	1.434	72	183	11.805	10.951	737	116	1
	1940	177	—	5.881	1.648	1.220	50	75	9.051	7.967	1.084	—	—
Leidsche Spaarbank	1939	172	—	5.468	66	3.787	101	145	9.739	8.449	883	405	2
	1940	163	—	4.061	60	3.403	78	114	7.879	6.262	1.181	434	2
Spaarbank te Dordrecht	1939	223	—	3.468	2.860	1.972	103	89	8.715	7.891	824	—	—
	1940	44	—	3.584	2.649	1.810	126	81	8.294	6.495	1.016	781	2
Spaarbank te Schiedam	1939	155	239	4.071	634	3.180	30	95	8.404	7.412	989	—	3
	1940	42	—	3.883	590	2.534	30	86	7.165	5.916	1.227	8	14
Spaarbank te Hilversum ..	1939	178	—	4.192	1.199	1.703	180	73	7.125	6.380	352	784	—
	1940	99	—	4.107	1.143	1.505	178	73	7.195	5.244	332	1.619	—
Spaarbank te Nijmegen	1939	59	—	3.641	272	2.459	70	56	6.557	5.843	111	603	—
	1940	36	—	3.803	265	2.157	70	55	6.386	5.024	394	986	—
Bondsspaarbank te Delft ..	1939	59	—	3.523	667	1.422	76	51	5.390	5.390	294	114	—
	1940	68	—	3.340	474	1.293	76	48	5.299	4.362	317	620	—
N.V. Spaarveren. te Zutphen	1939	74	—	2.879	571	2.825	35	84	6.468	5.217	*)1.212	—	39
	1940	131	—	3.181	537	2.352	77	75	6.353	4.544	*)1.776	—	33
Nutsspaarbank te Gouda ..	1939	26	—	2.300	329	1.801	137	66	4.659	4.193	296	170	—
	1940	138	—	2.361	310	1.634	95	59	4.597	3.457	390	750	—
Nutsspaarbank te Alkmaar ..	1939	200	—	2.013	474	1.349	12	34	4.082	3.878	202	—	2
	1940	74	—	2.012	443	1.239	12	32	3.812	3.423	312	75	2
Spaarbank te Vlaardingen ..	1939	52	—	1.638	412	1.600	30	50	3.782	3.425	106	250	1
	1940	65	—	1.523	384	1.305	20	43	3.340	2.909	229	200	2
Nutsspaarbank te Breda ..	1939	9	—	1.749	350	392	10	1	2.511	2.285	13	208	5
	1940	19	—	1.737	335	336	10	1	2.438	1.885	22	522	9
Nutsspaarbank te Koog a/d Z.	1939	31	—	585	154	940	10	41	1.761	1.551	126	84	—
	1940	32	—	647	141	791	10	31	1.652	1.301	169	182	—
18 Bondsspaarbanken	1939	6.383	12.526	137.510	61.325	56.303	2.808	2.864	279.819	246.658	37.406	5.426	329
	1940	5.367	4.936	125.419	54.055	49.483	2.736	2.503	244.499	198.748	33.676	11.892	183
In pct. van het balanstotaal	1939	2,3	4,5	49,2	21,9	20,1	1,0	1,0	100	88,2	9,8	1,9	0,1
	1940	2,2	2,0	50,3	22,6	20,3	1,1	1,0	100	81,3	13,8	4,8	0,1
Toe- of afneming in pCt. ...		-15,9	-60,9	-8,8	-11,9	-12,1	-2,6	-12,6	-12,6	-19,4	+22,9	+119,2	-44,4

*) Schatkistpapier, prolongatiën, beleningen. *) Incl. bestemmingsreserves, pensioenfondsen, e.d. *) Debetsaldi in rekening-courant, beleningen, callgelden. *) Incl. f 480.000.— aandelenkapitaal.

ultimo 1939 en 1940 van 18 Bondsspaarbanken, welke ruim de helft van het inleggerstegoed der gezamenlijke bondsspaarbanken representeren.

De belegging in effecten daalde bij deze spaarbanken volgens de gezamenlijke balanscijfers met 8,8 pCt., de belegging in onderhandse leningen met 11,9 pCt., en die in hypotheeken met 12,1 pCt. De werkelijke inkrimping van het effectenbezit was echter aanmerkelijk groter dan uit de balansverlies blijkt. Per ultimo 1939 waren aanzienlijke koersverliezen op effecten afgeschreven; in de loop van 1940 vonden echter voor een groot aantal obligaties koersstijgingen plaats, hetgeen vele spaarbanken aanleiding gaf tot bijschrijvingen op de effectenrekeningen. Blijkens de verzamelbalansen vertoonden het balanscijfer van het effectenbezit bij sommige spaarbanken zelfs een stijging. De bij vrijwel alle spaarbanken waar te nemen toeneming der reserves hangt dan ook in belangrijke mate samen met de — ten dele gerealiseerde — koerswinsten op effecten.

Bij de beschouwing van de wijzigingen in de omvang van het effectenbezit moet tevens rekening worden gehouden

met de reeds gememoreerde omstandigheid, dat in Maart 1940 aan het effectenbezit enige uitbreiding was gegeven als gevolg van de inschrijvingen op de semi-gedwongen Staatslening 1940 II.

De onderhandse leningen en de hypotheeken vertoonden over de gehele linie een daling. Nieuwe belegging in deze objecten vond, ook reeds in het begin van 1940, slechts sporadisch plaats. Anderzijds hebben wij de indruk, dat ook de overdracht van deze objecten aan andere instellingen — zoals levensverzekeringmaatschappijen, pensioenfondsen, e.d. — van vrij bescheiden omvang is gebleven. De daling moet waarschijnlijk in hoofdzaak aan aflossingen worden toegeschreven.

In de procentuele samenstelling der activa zijn per saldo geen wijzigingen van betekenis opgetreden. Van enigerlei verslechtering van de solvabiliteit der spaarbanken als gevolg van de contractie van het bedrijf blijkt uit de balanscijfers niets. De liquiditeitszorgen hebben naar alle waarschijnlijkheid aan de gezonde toestand van ons spaarbankbedrijf geen afbreuk kunnen doen. C. GOEDHART.

AANTEKENINGEN.

DE SUIKERVORZIENING VAN HET EUROPEESCHE CONTINENT.

In een artikel „Kann sich Europa mit Zucker selbst versorgen?“ geeft *Dr. Hugo Ahlfeld* in „Der Deutsche Volkswirt“ van 2 Mei jl. een overzicht van de mogelijkheid van zelfvoorziening ten aanzien van het belangrijke voedings- en genotmiddel suiker, voor continentaal Europa. Wij ontleenen hieraan het volgende:

Beziet men de suikerpositie van continentaal Europa — het Europeesche deel van de Sovjet-Unie en Turkije hierbij buiten beschouwing gelaten — in haar geheel, dan verkrijgt men het volgende beeld (de gegevens zijn voor het oogstjaar 1937/38, daar in 1939 reeds een groot deel van den in- en uitvoer van suiker in Europa door voorraadvorming e.d. werd beïnvloed):

Suikerproductie (in duizenden tons)	6.539
Suikerverbruik (in duizenden tons)	6.578
Zelfvoorzieningspercentage	99

Uit deze cijfers van vóór den oorlog blijkt wel, dat het Europeesche continent toen reeds grootendeels in zijn eigen suikerbehoefte voorzag.

Bovengenoemde totaalpost voor Europa is samengesteld uit productie en verbruik der afzonderlijke landen, waarbij te onderscheiden zijn:

1. landen, die ongeveer in hun eigen suikerbehoefte voorzien;
2. landen, welke slechts voor een gering deel in de eigen behoefte voorzien;
3. landen, die geheel van invoer afhankelijk zijn;
4. suiker-uitvoerlanden.

Ad 1). Tot deze groep behoren de volgende landen (cijfers voor 1937/38):

	Suikerproductie x 1000 tons	Netto-invoer 1000 tons
Duitschland	2.384	7
Frankrijk	969	136
Italië	347	20
Zweden	345	8
Nederland	246	83
België	240	48
Spanje	163	30
Roemenië	76	15
Joego-Slavië	37	—
Bulgarije	32	—
Totaal	4.839	347

Duitschland is het grootste suikerproduceerende land in Europa en voorziet geheel in eigen behoefte (de in bovenstaande tabel weergegeven invoer bestaat vnl. uit suiker uit Dantzig, die speciale tariefvoordeelen genoot); volgens den schrijver van dit overzicht is den laatsten tijd de productie in Duitschland nog uitgebreid en vindt er zelfs weer suikeruitvoer plaats.

De *Fransche* suikerproductie was de laatste jaren opzettelijk beperkt, teneinde invoer uit Fransche koloniën mogelijk te maken; algeheele zelfvoorziening wordt echter zeer goed mogelijk geacht door uitbreiding van de eigen productie.

Italië kan door een de laatste jaren toenemende eigen suikerproductie geheel in de behoeften voorzien en ook hier is het netto-invoeroverschot toe te schrijven aan economisch-politieke oorzaken, nl. steun aan de koloniën en voorraadvorming.

De geringe suikerinvoer van *Zweden* berust eveneens op, door den schrijver niet nader gespecificeerde, handelspolitieke gronden.

Nederland, dat, zoals uit de navolgende tabel blijkt, de hoogste suikerbietenopbrengst per ha heeft, importeert ook eenige suiker uit zijn overzeesche gebieden, maar

kan onder de huidige omstandigheden met eigen productie het geheele binnenlandsche suikerverbruik dekken.

Suikerbietenopbrengst (x 100 kg per ha).
(1937/38)

Nederland	383	Finland	265
Zweden	376	Italië	262
Denemarken	370	Bulgarije	227
Zwitserland	360	voorm. Polen	221
Duitschland	356	Joego-Slavië	218
België	325	Hongarije	201
Frankrijk	285	Roemenië	175
voorm. Tsjecho-Slowakije	280	Spanje	141

België, waar de eigen suikerproductie de laatste jaren beperkt werd, voert de meeste ingevoerde suiker (waaronder ongeveer 12.000 ton uit de Belgische Congo afkomstig) na verdere verwerking weer uit. Bovendien acht de schrijver van het hier besproken overzicht, een toeneming van de Belgische productie met deze hoeveelheid voor de groote Belgische suikerindustrie een kleinigheid.

In *Spanje*, dat vroeger geheel in eigen behoefte kon voorzien, zijn de verhoudingen door den burgeroorlog sterk ongunstig beïnvloed en ondervindt de suikerproductie nog vele moeilijkheden.

Ad 2). *Zwitserland* en *Finland* behooren tot de landen die grootendeels van buitenlandschen aanvoer van suiker afhankelijk blijven, en waar, gezien de raffinagecapaciteit van die landen, moeilijk met een aanzienlijke uitbreiding van de eigen productie kan gerekend worden.

1937/38	Suikerproductie x 1000 tons	Netto-invoer x 1000 tons
Zwitserland	12	166
Finland	11	110
Totaal	23	276

Ad 3). De volgende tabel geeft een overzicht van die landen, welke hun suikerverbruik geheel uit den invoer dekken.

1937/38	Suikerinvoer (netto) x 1000 tons
Noorwegen	96
Griekenland	89
Portugal	68
IJsland	7
Albanië	5
Totaal	265

Van deze landen betreft *Portugal* den geheelen invoer uit zijn koloniën, een toestand, die volgens den schrijver wel bestendig zal blijven; voor de overige gebieden moet echter, gezien binnen het kader van een continentaal-Europeesche zelfvoorziening, elders in Europa dekking van de invoerbehoefte gezocht worden.

Ad 4). Tenslotte geven wij de Europeesche suiker-uitvoerlanden in onderstaande tabel:

1937/38	Suikerproductie x 1000 tons	Netto-uitvoer x 1000 tons
voorm. Tsjecho-Slowakije	741	320
voorm. Polen	562	87
Denemarken	251	41
Hongarije	123	5
Totaal	1677	453

Rekent men met een blijvende invoerbehoefte van de onder 2 en 3 genoemde landengroepen — waarbij dan Portugal buiten beschouwing wordt gelaten — dan staat tegenover een netto-invoerbehoefte van 473.000 ton in 1937/38 een netto-uitvoer capaciteit der Europeesche

suikerproducenten van 453.000 ton in hetzelfde tijdvak. De schrijver komt dan ook tot de conclusie, dat, mede gezien de thans sterk gewijzigde toestanden op het Europeesche continent, de suikervoorziening van continentaal Europa ook in de toekomst geheel uit eigen voortbrenging verzekerd kan worden. Tevens merkt hij op, dat gezien de groote productiereserves in het Oostelijk en Zuidelijk deel van Europa — vergeleken met West-Europa is de opbrengst per ha daar nog voor aanzienlijke uitbreiding vatbaar — een toenemend verbruik van suiker, ook in de verwerking in suikerhoudende voederproducten, gemakkelijker uit Europeesche productie gedekt zal kunnen worden.

INGEZONDEN STUKKEN.

VERDEELING VAN WINSTEN TUSSCHEN AANDEELHOUDERS EN TANTIEMISTEN.

Mr. H. F. van Leeuwen schrijft ons:

In een artikel over de „Bijzonderheden bij eventuele dividendbeperking hier te lande” van de hand van den heer J. H. M. Meijerink in Uw blad van 7 Mei 1941 trof mij de volgende karakteristiek voor den in Nederland gebruikelijken vorm van winstverdeling bij Naamlooze Vennootschappen.

„De gebruikelijke vorm van winstverdeling,” aldus de schrijver, „is die, waarbij, na een primair dividend voor aandeelhouders tot een bepaald percentage over het nominale aandeelenkapitaal — voor zoover geplaatst en gestort —, de uitkeering van bepaalde fracties van de „resterende overwinst aan houders van oprichters-„bewijzen en aan tantiemisten gebiedend is voorgeschreven, vervolgens een bepaalde fractie ter reserveering „statutair is aangewezen, en de rest ter beschikking van „de algemeene vergadering komt. De algemeene vergadering, vrijwel zonder uitzondering door directeuren „en commissarissen beheerscht, beschikt over die rest „dan meestal zoodanig, dat aan aandeelhouders een matig „super-dividend wordt uitgekeerd — matig in vergelijking „met die rest — en dat het overige gedeelte voor extra-„reserveering of voor bijzondere afschrijvingen wordt „aangewend.”

Aangezien het gegeven schema geheel afwijkt van hetgeen naar mijn meening in het Nederlandsche vennootschapswezen gebruikelijk is, heb ik, om mijn opvatting te toetsen, de winstverdeling in theorie en praktijk bij een groot aantal vennootschappen nagegaan en ben hierdoor bevestigd in mijn opvatting, dat de goede Nederlandsche gewoonte is als volgt:

Na uitkeering van een primair dividend deelen tantiemisten en eventuele houders van winstbewijzen in de overwinst in een vaste verhouding met aandeelhouders, waarbij als regel bijna steeds een percentage der overwinst voor doteering aan de statutaire reserve is bestemd; m.a.w. andere reserveeringen vinden plaats vóór de winstverdeling, en aandeelhouders en tantiemisten zitten in dezelfde koets. Ook wanneer in de statuten de bepaling voorkomt, dat een zeker percentage van de overwinst ter beschikking is van de algemeene vergadering van aandeelhouders — een bepaling, die geenszins algemeen is — pleegt de winstverdeling bij vele vennootschappen in de praktijk op dezelfde wijze te geschieden.

Opgemerkt dient hierbij te worden, dat in het kader van deze clause de vorming van een zg. dividendreserve kan plaats hebben. Zonder een bewonderaar te zijn van dit soort van reservevorming, wil ik hier toch opmerken, dat winsten, gedoteerd aan een dividendreserve, uitsluitend aan aandeelhouders ten goede komen, zij het op een later tijdstip, zoodat ook hier de figuur aanwezig is, dat aandeelhouders en tantiemisten de overwinst in gelijken rang opdeelen.

Ongetwijfeld zijn er gevallen te noemen, waarin ten laste van het gedeelte van de overwinst, dat ter beschikking van de algemeene vergadering van aandeelhouders

komt, onder de benaming „Reserve voor diverse belangen”, „Conjunctuurreserve” of anderszins, winstbedragen ten laste van aandeelhouders terzijde worden gesteld, welke winsten wel door de tantièmes zijn gefiltreerd. Dit zijn echter uitzonderingsgevallen, welke minder aangenaam aandoen. Een bekend voorbeeld hiervan heeft in het begin van dit jaar nogal eenige stof doen opwaaien, zoowel in de financieele pers als in de aandeelhoudersvergadering der betreffende Vennootschap. Wellicht heeft dit voorbeeld den schrijver van de bovengeciteerde aanhaling te veel voor oogen gestaan.

Men geeft echter een verkeerde karakteristiek van de winstverdeling, in zwan bij de groote Nederlandsche vennootschappen, door als regel voor te stellen, hetgeen gelukkig uitzondering is.

Naschrift.

Inderdaad komen er nog tal van winstverdelingen voor, zoals Mr. Van Leeuwen ze schetst. Vele ervan zijn echter bij recente statutenwijzigingen veranderd in schema's, zoals in het nummer van 7 Mei weergegeven. Vooral tusschen 1929 en 1934, maar ook daarna, zijn tal van statuten gewijzigd en bij die gelegenheid is in veel gevallen de winstverdeling in vermelden geest herzien. De ontwikkeling van den aandeelhouder tot enkel kapitaalverschaffer en rendementtrekker wordt hierin weerspiegeld. Het is dus begrijpelijk, dat het nieuwe schema de neiging vertoont, het oude te overvleugelen. Het nieuwe schema, dat vaak op dividendnivelleering is gericht, leidt in geval van matige winst tot een toepassing, die de resultaten van het oude schema weinig ontploopt; vandaar de praktijkervaring, die Mr. Van Leeuwen vermeldt. In gevallen van hooge winsten wordt het verschil eerst goed zichtbaar.

Dat de reserveering uit de aandeelhoudersfractie vertraagd den aandeelhouders ten goede komt, gaat buiten het betoog om. Ik heb het tegendeel niet beweed. Slechts heb ik opgemerkt, dat de rendementen, met het gereserveerde kapitaal verkregen, de overwinst, waarop verschillende categorieën statutair omschreven aanspraken hebben, vergrooten, met het gevolg, dat de divergentie tusschen die aanspraken en het dividend voor aandeelhouders kan voortgaan. Dit is een reden te meer om in het oog te houden, dat dividendbeperking alléén half werk is in al die gevallen, waarin tantiemisten en oprichters in afzonderlijke koetsen rijden naast de omnibus van de aandeelhouders. Onze waarneming is, dat die gevallen verre van schaarsch zijn.

J. H. M. MEIJERINK

BOEKBESPREKING.

Problemen der samenvoeging van Zaangemeenten door Prof. Dr. H. N. Ter Veen, met socio-grafische nota's door J. Diederich en Drs. A. Hoekstra. (Haarlem 1941; Uitgeverij De Librye, 136 blz. en een kaart).

Dit boekje is een gepubliceerd advies, uitgebracht op verzoek van het Gemeentebestuur van Zaandam naar aanleiding van de plannen tot samenvoeging van gemeenten in Noord-Holland. In een zeer lezenswaardige inleiding beschouwt Prof. Ter Veen met ruimen blik het vraagstuk der vereeniging van gemeenten in het algemeen en trekt bovendien de conclusies uit de zes nota's, waarin de resultaten zijn weergegeven van een onderzoek der Zaanstreek op vele aspecten (geografisch en sociaal-historisch, demografisch, economisch, cultureel, wonen en stadsontwikkeling en gemeentebemoeiingen). In die nota's is veel en belangrijk materiaal tezamen gebracht. Maar de conclusie van het geheele rapport is voorloopig slechts negatief; zij ontraadt het bestaande plan tot samenvoeging van de Zaangemeenten tot drie gemeenten, waarbij Zaandam buiten de samenvoeging zou blijven. Voor de wen-

schelijke indeeling van de Zaangemeenten (zonder uitschakeling van Zaandam) achten de schrijvers een voortzetting van hun op korten termijn verricht onderzoek noodig. Dit onderzoek zou ook de vraag moeten betreffen, of, met behoud van gedeeltelijke plaatselijke zelfstandigheid der oude gemeenten, een gewestelijke autonome doelcorporatie zou kunnen worden geschapen, waaraan de behartiging van bepaalde algemeene streekbelangen zou worden opgedragen.

Ook zij, die elders in den lande met problemen van gemeentelijke samenvoeging te maken hebben, zullen van dit rapport met vrucht kennis nemen. Het wijst den weg naar de vele factoren, die bij een goede voorbereiding van een samenvoeging in aanmerking moeten worden genomen.

Dr. D. SIMONS.

* * *

Sociografie van Medemblik door J. Huizinga;
Sociografie van Urk door Chr. Plomp. (Alphen a. d. Rijn; N. Samsom N.V.).

Nu de Zuiderzee en verschillende hieraan grenzende gebieden geleidelijk van karakter zijn gaan veranderen, is het toe te juichen, dat bij het voor deze streken afsluiten van een tijdperk, ook eenige aandacht wordt besteed aan het bevolkingsonderzoek. Dit onderzoek, dat zich in de hierboven genoemde publicaties tot een tweetal plaatsen beperkt, is in staat verscheidene interessante gegevens, zoowel uit het heden als uit de historie, naar voren te brengen. Bij het doorlezen van deze boeken komt men tot de overtuiging, dat de onderzoekers hierin inderdaad goed zijn geslaagd, hoewel de — momenteel op zichzelf onbelangrijke — Zuiderzeeplaatsen, door de wisselvallige geschiedenis en de voor deze streken vaak belangrijke structureele veranderingen, zeer zeker geen ondankbaar terrein voor een dergelijk onderzoek zullen zijn geweest.

F. W.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Lijnolie. Beperkende bepalingen ten aanzien van het verbruik van lijnolie door schilders. (E.V. 16/5/41, pag. 708; Stct. No. 91).

Prijsvoorschriften. Nadere voorschriften inzake de prijzen van confectie, taptmelk, kuikens, binnenvaartuigen en chemische producten. Voorts worden in het Prijsaanduidingsbesluit 1941 nadere voorschriften gegeven ten aanzien van het prijzen van te koop aangeboden waren door den handelaar. (E.V. 16/5/41, pag. 706/07; Stct. Nos. 89 en 91; V.B. No. 19).

Teerpapier. Beperking van de vervaardiging van teerpapier tot een viertal kwaliteiten. (E.V. 16/5/41, pag. 708).

Uitvoer van tuinbouwproducten. Wijziging in de regeling van den uitvoer van Nederlandsche tuinbouwproducten naar Duitschland, welke wijziging neerkomt op een verdere aanpassing van den export aan de Deutsche marktordening. (E.V. 16/5/41, pag. 712).

IJzer en staal. Gieterijproducten vallen thans, ingevolge een wijziging van de IJzer- en Staalbeschikking No. 1, onder de definitie „ijzer, staal en grondstoffen van ijzer en staal”.

Nadere regeling van de verdeeling van de beschikbaar gestelde beperkte hoeveelheden walserijproducten. (E.V. 16/5/41, pag. 707/08; Stct. No. 91).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. De inleveringsplicht is niet van toepassing op veenaardappelen, voorzoover deze geteeld zijn op een

oppervlakte van ten hoogste 20 are. (E.V. 16/5/41, pag. 709; Stct. No. 89).

Afval. Regeling van de inzameling van slachtafval (E.V. 16/5/41, pag. 710; Stct. No. 89).

Akkerbouwproducten. Regeling van de verplichte inlevering vóór 1 Juli a.s. van granen, zaden en peulvruchten. (E.V. 16/5/41, pag. 709).

Bindtouw. Regeling voor het aanvragen van bindtouw voor den oogst. 1941, waarbij o. m. bewijs van inlevering van gebruikt bindertwine van den vorigen oogst moet worden overlegd. (E.V. 9/5/41, pag. 669).

Groenten- en fruitconserven. Het in blik conserveren van fruit en warmoezerijgewassen, al dan niet in combinatie met andere producten, is verboden, tenzij schriftelijk ontheffing — al dan niet onder voorwaarden — is verleend door de Groenten- en Fruitcentrale. (E.V. 16/5/41, pag. 709; Stct. No. 91).

Landbouwbedrijf. Maatregelen worden genomen om voor den mechanischen arbeid in het landbouwbedrijf zoo veel mogelijk inplaats van motorbrandstoffen andere krachtbronnen (zooals electriciteit en gas) te gebruiken. (E.V. 16/5/41, pag. 710).

Melk. Nadere voorschriften inzake verplichte aansluiting bij de Zuivelcentrale van melk-standaardisatiebedrijven en zelfstandige melkdistribueeringsbedrijven. (E.V. 9/5/41, pag. 665; Stct. No. 84).

Melkproducten. Voorschriften van het om- en verpakken van boter en magere melkpoeder. (E.V. 16/5/41, pag. 710).

Oliën en Vetten. Nadere voorschriften met betrekking tot het opgeven van voorraden spijsoliën aan de Nederlandsche Zuivelcentrale (E.V. 9/5/41, pag. 668).

Slachtvee. De handel in slachtschapen en slachtrunderen is aan beperkende bepalingen onderworpen. (E.V. 16/5/41, pag. 710; Stct. No. 92).

Varkens. Nadere voorschriften met betrekking tot de levering van zgn. contractvarkens aan de Nederlandsche Veehouderijcentrale en het verlenen van vergunningen voor het vervoeren van varkens van bedrijf tot bedrijf of van bedrijf naar en van de markt. (E.V. 9/5/41, pag. 665 t/m 668).

Visscherij. Het vervoeren van alle zee- en zoetwatervis over de Westerschelde, anders dan bij of in verband met de uitoefening van de visscherij, is — tenzij door de Visscherijcentrale ontheffing is verleend — verboden. (E.V. 16/5/41, pag. 710; Stct. No. 91).

STATISTIEKEN.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug.	'40	Turksche	1.451	29 Dec.	'39
Zw. Francs	43.56	11 Oct.	'40	Ponden	2.30	25 Nov.	'40
Fr. Francs	3.77	6 Mrt.	'41	Lewa (Bulgarije)	36.52	20 Dec.	'40
Lires	9.87	3 Sept.	'40	Pengoe (Hongarije)	45.89	20 Dec.	'40
Deensche Kr.	36.37	17 Febr.	'41	(oude schuld)	35.00	28 Jan.	'41
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec.	'40	Pengoe	37.68	11 Febr.	'41
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug.	'40	(nwe. schuld)	1.28	24 April	'41
Tjechische Kr.	6.42	16 Aug.	'40	Zloty (Polen)	4.23	16 Aug.	'40
(Oude schuld)	6.42	16 Aug.	'40	(oude schuld)	35.00	28 Jan.	'41
Dinar (Joego-Slavië)	3.43	16 Aug.	'40	(nwe. schuld)	37.68	11 Febr.	'41
(oude schuld)	3.43	16 Aug.	'40	Lei	1.28	24 April	'41
Dinar (nwe. schuld)	4.23	16 Aug.	'40				

ZILVERPRIJS

	Londen ¹⁾	N. York ²⁾	A'dam ³⁾	Londen ⁴⁾
20 Mei 1941..	237/16	34 3/4	20 Mei 1941..	2125
21 „ 1941..	237/16	34 3/4	21 „ 1941..	2125
22 „ 1941..	—	34 3/4	22 „ 1941..	—
23 „ 1941..	237/16	34 3/4	23 „ 1941..	2125
24 „ 1941..	237/16	—	24 „ 1941..	2125
26 „ 1941..	237/16	34 3/4	26 „ 1941..	2125
27 Mei 1940..	222/16	35 3/4	27 Mei 1940..	—
23 Aug. 1939..	181/16	37 1/4	23 Aug. 1939..	2110

GOUDPRIJS

	Londen ¹⁾	N. York ²⁾	A'dam ³⁾	Londen ⁴⁾
20 Mei 1941..	237/16	34 3/4	20 Mei 1941..	2125
21 „ 1941..	237/16	34 3/4	21 „ 1941..	2125
22 „ 1941..	—	34 3/4	22 „ 1941..	—
23 „ 1941..	237/16	34 3/4	23 „ 1941..	2125
24 „ 1941..	237/16	—	24 „ 1941..	2125
26 „ 1941..	237/16	34 3/4	26 „ 1941..	2125
27 Mei 1940..	222/16	35 3/4	27 Mei 1940..	—
23 Aug. 1939..	181/16	37 1/4	23 Aug. 1939..	2110

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine.
³⁾ In gulden per kg 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
Valuta's (schriftelijk en t.l.)

	N.-York	Brussel	Zürich	Stockh.	Hielsinki
20 Mei 1941	1.88 ³ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂)
21 „ 1941	1.88 ³ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
22 „ 1941	—	—	—	—	—
23 „ 1941	1.88 ³ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
24 „ 1941	1.88 ³ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
26 „ 1941	1.88 ³ / ₈	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	—
Laagste d.w.	1.88 ³ / ₈	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ³ / ₈	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	24.906	48.003	66.671	6.266

1) Geen notering meer na 13 Mei.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
20 Mei 1941	4.03 ¹ / ₂	2.31	40.05	—
21 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.30	40.05	—
22 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.30	40.05	—
23 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.32	40.05	—
24 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.31	40.05	—
26 „ 1941	4.03 ¹ / ₂	2.32	40.05	—
27 Mei 1940	3.19 ¹ / ₂	1.81	40.00	—
Muntpariteit	4.86	3.90 ¹ / ₂	23.81 ¹ / ₂	40 ³ / ₄

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	19-24 Mei '41 Laagste	24 Mei '41 Hoogste	24 Mei 1941	12-17 Mei '41 Laagste	17 Mei 1941 Hoogste
Officieel:						
New York	\$ p. £	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂	4.03	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂
Parijs	Fr.p. £	—	—	—	—	—
Stockholm	Kr.p. £	16.85	16.95	16.90	16.85	16.95
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43	4.47
Buenos Aires	Pes.p. £	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂	16.95 ¹ / ₂	17.13
Niet-Officieel:						
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr.p. £	525	525	525	525	525
Bangkok	Sh. p. £	—	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	17.96	17.96	17.96	17.96	17.96
Budapest	d. p. £	—	—	—	—	—
Hongkong	P. p. £	15.—	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	T.£ p. £	—	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80	100.20
Madrid	Pt.p. £	40.50	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.31	3.31	3.31	3.21	3.28
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.16	28.16

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Mei 1941	15 Mei 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f 20.882.094,50	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	„ 1.125.608,68	f 192.450,69
Voorschotten op ult. Maart resp. April '41 aan de gemeenten verstr. op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem.fondsbel., alsmede op de vermogensbelasting en op de verbelastingen en op de verbelastingen	„ 4.976.009,93	„ 3.394.487,62
Voorschotten aan Ned.-Indië	„ 139.045.552,39	„ 139.217.340,02
Idem voor Suriname 1)	„ 10.221.101,69	„ 10.221.116,69
Idem aan Curaçao 1)	„ 209.788,71	„ 209.778,71
Kasvord. wegens creditverstreking a. h. buitenland	„ 71.875.043,65	„ 71.571.836,76
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	„ 82.496.780,78	„ 68.212.213,70
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen 1)	„ 48.979.016,36	„ 45.016.145,99

Verplichtingen

Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	—	f 7.091.028,50
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	„ 143.293.000,—	„ 143.256.000,—
Schatkistpromessen in omloop	„ 1362.400.000,—*)	„ 1318.000.000,—*)
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	„ 74.092.760,50	„ 75.787.581,—
Schuld op ultimo Maart resp. April '41 aan de gem. weg a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fonds. d. alsm. opc. op die bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	„ 6.132.611,21	—
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. 1)	„ 145.566.551,74	„ 155.017.558,95
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	„ 29.141.951,64	„ 29.066.951,64
Id. aan div. instellingen 1)	„ 230.067.095,55	„ 230.069.340,55

1) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist *) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 229.000.000,— *) Idem f 201.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 26 Mei 1941.

Activa.		
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 146.500.000 Bijbank. „ Agentsch. „ 158.894	f 146.658.894
Papier op het Buitenland	f 201.854.088	
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeleopen	—	
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 150.526.417 *) Bijbank. „ 3.518.656 Agentsch. „ 36.957.994	f 191.003.067
Op Effecten enz.	f 190.771.619 *)	
Op Goederen en Ceelen	„ 231.449	
Voorschotten aan het Rijk	„ 15.000.000	
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.021.760.463	
Zilver munt, enz.	„ 17.066.331	
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	„ 48.765.786	
Gebouwen en meubelen der Bank	„ 4.500.000	
Diverse rekeningen	„ 211.717.414	
		f 1.858.326.044

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefondsen	„ 4.454.252
Bijzondere reserves	„ 13.494.514
Pensioenfonds	„ 10.924.458
Bankbiljetten in omloop	„ 1.627.744.500
Bankassigatiën in omloop	„ 126.898
Rek.-Courant Van het Rijk saldo's	f 168.502.047,—
Van anderen	„ 168.502.047
Diverse rekeningen	„ 13.079.375
	f 1.858.326.044
Beschikbaar metaalsaldo	f 324.227.261
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	„ 810.568.150
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	„ 140.000.000
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 57.977.150

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden muni en' muntmater.	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
26 Mei '41	1.021.760	1.627.745	168.628	324.227	± 58
19 „ '41	1.021.701	1.615.022	178.199	325.413	± 58
12 „ '41	1.021.691	1.616.593	182.779	322.970	± 57,5
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.042	83

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
26 Mei '41	146.659	140.000	191.003	201.854	211.717
19 „ '41	179.660	173.000	188.724	198.599	196.091
12 „ '41	227.650	221.000	187.372	147.222	206.953
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pct.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.
(in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Crediet a. h. particuliere bedrijfsleven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening Courant
8 Mei '41	28.103	555	14.884	1.748	39.114	3.489	2.055
1 „ '41	28.175	560	14.553	1.672	38.867	3.423	2.038
24 April '41	27.967	606	14.762	1.667	38.530	3.461	2.342
17 „ '41	27.838	590	14.590	1.688	38.638	3.441	1.998
9 „ '41	27.806	624	14.798	1.738	38.505	3.432	2.403
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

DUITSCH E RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels chèques en schatkistpapier	Beleeningen
15 Mei 1941	77,7	287,7	15.029,3	22,9
7 „ 1941	77,5	277,9	15.473,5	23,0
30 April 1941	77,7	265,0	15.644,4	32,4
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2

Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
15 Mei '41	18,2	1.301,5	14.232,3	1.983,7	327,8
7 „ '41	18,8	—	14.423,4	2.056,0	307,4
30 April '41	21,7	—	14.689,2	2.005,7	297,5
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8